

Cumhuriyet Devri Şeyhlerine Dair Hatırat-Biyografi Kitapları İçin Bir Bibliyografya Denemesi*

Hasan YENİLMEZ**

“Her hatırat, tarih denen koca binanın inşasında kullanılan bir yapı taşı gibidir. Tek başlarına ele alındıklarında bir kıymet taşımamaları da bundandır. Binanın tümü göz önünde bulundurulmadıkça veya kendilerini anlamlı kılacak diğer unsurlarla birlikte değerlendirilmedikçe bu yapı taşlarına hak ettikleri değeri vermek oldukça güçtür, hatta imkansızdır. Binaenaleyh hatırat kitaplarıyla ünsiyet kurmakta zorlananlar, dünyaya (tarihe) ilgisizlikleri nedeniyle zorlanırlar. Bilmek gerekir ki ana caddelere ancak ara sokaklardan çıkılır.”¹ Hatırat ve hatıralar, tarihî kaynaklık bakımından önemli olması yanında, metni inşa eden kişinin zaviyesinden kaleme alınmış, şahsi bir içeriğe sahip, müellifin hayat anlayışını ve niyetini tasvir etmesi açısından da mesafeli ve “tehlikeli”² vesikalardır. Batı Edebiyatında XVI. yüzyılda özel bir tür olarak ilk örnekleri ile karşılaşılana hâtrât, Osmanlı coğrafyasında modern anlamıyla, diğer edebi türlerden bağımsız olarak

---

* Bibliyografyanın hazırlanmasında kıymetli fikirleri ve eserleri temin etmede yardımlarıyla değerli büyüklerim K. Yusuf Ünal ve bibliyografyanın çerçevesinin çizilmesinde önemli katkılarda bulunan Serhat Aslaner’e, hoca ve şeyh hatıratları konusunda bizlere yol açan ve yol gösteren muhterem hocam İsmail Kara’ya medyûn-ı şükranım. Son olarak bu çalışmayı hazırlarken kendilerini ihmal ettiğim, daima desteklerini hissettiğim eşim Hilâl ve kızım Mâhinur’a anlayışları için müteşekkirim.

** Ar. Gör., Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

1 Dücane Cündioğlu, *Arasokakların Tarihi -Hatıralar ve Hatıratlar-*, İstanbul: Kapı Yayınları, 4. Baskı, 2012, s. 32.

2 Ali Birinci, “Hatırat Türünden Kaynakların Tarihi Araştırmalardaki Yeri ve Değeri”, *ATAM*, c. XIV, sy. 41 (Temmuz 1998), s. 2.

yaygınlaşması XIX. yüzyılda mümkün olabilmıştır³. Özellikle yakın tarihimizde siyasiler ve edebiyatçılar çevresinde artan hatırat türü yazımının, hoca ve şeyh efendiler muhitinde yeterli öneme ve ilgiye sahip olmadığını ifade etmemiz mümkündür. Bu durumun sebebini, özellikle tasavvuf dairesinde bir meşrep anlayışı olarak gösterilebilirse de geniş dairede de (mürit, hoca, talebe) ilgi bulmaması düşündürücü bir vaziyettir. Her insanın/yazarın ömründeki bir tecrübesi muhakkak bir insana/okuyucuya ışık tutacağı kanaati, hatırat türü eserlerin hangi seviyede kaleme alınırsa alınsın bir yol/bilgi sunacağını göstermektedir.

Biyografi türü eserler hem hatıralar içermesi hem de hatırat türü eserlerinin mütemmim bir cüzü olması açısından kıymet bulmaktadır. Bu açıdan hazırladığımız bibliyografyada hatırat türü eserlerin yanında biyografi türü eserlere de yer verdik. Şu ana kadar, Cumhuriyet Devri Hoca ve Şeyhlerine dair hatırat biyografi kitaplarının bibliyografyası konusunda ilk ve tek çalışma İsmail Kara tarafından yapılmıştır. Babası Kutuz Hoca hakkında kaleme aldığı Babası Kutuz Hoca'nın hatıratının sonuna eklediği bu bibliyografya her baskıda güncellenerek devam ettirilmektedir⁴. Bu çalışmamızın listesinin oluşmasında ilk başvuru kaynağı da o liste olmuştur.

Listede de görüldüğü üzere Cumhuriyet Devrinde bir şeyh efendiye dair tespit edebildiğimiz ilk hâtrât-biyografi türü eser, Osman Nuri Ergin'in kaleminden çıkan Abdülaziz Mecdi Efendi'ye dair çalışmasıdır. (*Balikesirli Abdülaziz Mecdi Tolun: Hayatı ve Şahsiyeti*, İstanbul: Kenan Basımevi, 1942, IV+340 s.) Aşağıda da belirttiğimiz kriterler çerçevesinde hazırladığımız bibliyografyada 49 şeyh efendiye ait toplam 80 adet hatırat-biyografi kitabı bulunmaktadır. 1950-1980 arasında kaleme alınan eser sayısı (1950 öncesi 2; 1950-1980 arası 3 adet) göz önünde bulundurulduğunda yukarıda da ifade ettiğimiz hatırat-biyografi yazımı konusundaki zayıflığı gözler önüne sermektedir. Meşrep anlayışı yanında dönemin siyasi düşüncelerinin de bunda -az da olsa- etkili olduğunu söylememiz hilaf-ı hakikat olmayacaktır. Şeyhlere dair hatırat ve biyografi türü eserlerin yayınlanmasında 2000 sonrasında ciddi artış olduğu da gözlenmektedir.

Bibliyografya şu kriterlere göre hazırlanmıştır:

- Tarikat usulünde seyr ü sülûkunu tamamlayıp icazet alan halifeler hakkında kaleme alınmış eserler, çalışmanın kapsamı ve süresi açısından listeye dahil edilmemiş sadece irşad vazifesini yürüten, irşad postunu devralan şeyh efendiler listeye girmiş;
- Kitap künyeleri kronolojik olarak sıralanmış olup, birinci baskısı elimizde bulunmayan nüshalarda elimizdeki mevcut baskısının tarihi dikkate alınmış;

3 Orhan Okay, "Hâtrât", *DİA*, XVI/445.

4 Güncel liste için bkz. *Kutuz Hoca'nın Hatıraları Cumhuriyet Devrinde Bir Köy Hocası*, haz. İsmail Kara, İstanbul: Dergâh Yayınları, 5. Baskı, 2019, s. 327-341.

- Listemizde bulunan eserin yeni baskılarında ciddi ilaveler yapılmışsa, o eser hakkında açıklamalar mümkün mertebe son baskısı göz önünde bulundurularak yapılmış (Kitap künyelerinin sonunda köşeli parantezde “Yeni Baskı” sını verdiğimiz eserler bu durumun örnekleridir);
- Tarih ve Tasavvuf bölümlerinde şeyhlere dair yüksek lisans ve doktora çalışmaları bulunsa da bu çalışmaların yayımlanmamış olmaları sebebiyle listeye dahil edilmemiş,
- Ele aldığımız eserlerde takdim/takriz yazıları -kim tarafından da yazıldığı belirtilip-indeks, fotoğraf bulunuyorsa açıklama kısmında bahsedilmiş;
- Listemizde, bir şeyhe dair birkaç farklı kalemde farklı tarihlerde yazılmış hatırat-biyografi türü eserler bulunmasından ötürü, söz konusu durumlarda ilk kaleme alınan eserin tanıtımında, şeyh efendinin hangi tarikat kolundan olduğu ve kimden icazetli olduğu, tevellüd ve vefat tarihleri mümkün mertebe zikredilmiş, sonraki hatırat-biyografi eserlerinde bu bilgiler tekrar edilmemiştir.
- Eser kaleme alınırken hatıralarından faydalanılan, yazıları yayımlanan kişiler bulunuyorsa bu kişilerin isimlerini açıklama kısmında zikretmeye özen gösterdik.

1. Osman Nuri Ergin, *Balikesirli Abdülaziz Mecdi Tolun: Hayatı ve Şahsiyeti*, İstanbul: Kenan Basımevi, 1942, IV+340 s.

Ahmet Amiş Efendi'nin bendelerinden, Süheyl Ünver gibi kıymetli şahsiyetlerin irşadında bulunan Balikesirli Abdülaziz Mecdi Tolun Efendi (1865-1941), ilk olarak Kâdirî tarikatına mensup Ali Aşur (Aşır) Efendi'den inabe almış ardından Amiş Efendi'ye intisab etmiştir. Osman Ergin'in üç bölüm halinde ele aldığı eserin birinci bölümünde (s. 1-56) Mecdi Efendi'nin tahsil ve talimine, ticaret ve siyaset hayatına ve son olarak tasavvufi yolculuğuna dair hatıralar, şiirleriyle de süslenerek, aktarılmaktadır. Eserin ikinci bölümünde (s. 57-318) 57 senelik ömründe “büyükçe bir divan koymuş, ilmî ve meslekî eserler bırakmış, siyaset sahasında kuvvetli bir fırkayı parçalayıp yeni bir fırka kuracak kudret ve kabiliyet göstermiş ve bunların hepsinden üstün olarak da münevver bir muhit vücuda getirip senelerce tenvir ve irşatta bulunmuş” olan Abdülaziz Mecdi Efendi'nin edebî, ilmî, siyasî ve içtimâî şahsiyetleri üzerinde durulmuştur. Eserin son bölümünde (s. 321-328) ise irtihaline dair manzum ve mensur kaleme alınan yazılar (Vahyi Ölmez, Ahmet Remzi, Abdülbaki Gölpınarlı, Süheyl Ünver, Tahir Olgun vd.) paylaşılmaktadır. Müellif, eserinde Melamilik, Vahdet-i Vücut, Babilik ve Bahailik, Tasavvuf – Felsefe ilişkileri gibi konulara “Gerekli ve Yerinde bir izah/bir ek” şeklinde başlık açmasını “Umumiyetle tasavvuf, hususiyetle vahdeti vücut mevzuları üzerinde biraz fazla duruşum,

bunun, üstadın mesleği oluşundan, binaenaleyh eserin gayesi bulunuşundan dolaydır.” şeklinde açıklamaktadır.

2. Veled Çelebi İzbudak, *Hatıralarım*, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1946, 72 s. [Yeni Baskı: Veled Çelebi İzbudak, *Tekke'den Meclis'e: Sıra Dışı Bir Çelebi'nin Hatıraları*, haz. Yakup Şafak – Yusuf Öz, İstanbul: Timaş Yayınları, 2009, 191 s.]

Eser, “İlmî ve edebî çalışmaların kadar fikrî ve siyasî mücadelelerdeki yönüyle de temayüz etmiş; gerek Osmanlı ve gerek Cumhuriyet dönemlerinin önde gelen birçok devlet yöneticisi, âlim, edip, fikir adamı vs. ile görüşmüş, irtibat kurmuş, müşterek faaliyetler gerçekleştirmiş... Türk dili ve edebiyatı, Mevlâna ve Mevlevîlik konularında verimli çalışmalarda bulunmuş; tercümeler yapmış” olan, Konya Mevlevî Dergâhını son postnişini Veled Çelebi'nin (1869-1953) “80 yıla yakın bir tecrübeyi ve tarihi hulâsa eden ve bizzat sahibi tarafından anlatılan hatıraları” içermektedir. Veled Çelebi, çocukluğundan başlayarak, Konya Mektubi Kalemî memuriyetliği, Eyüp Bahariye Mevlevihanesi, Yahya Bey Konağı, Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğü ve matbuat sansürü, Sultan Abdülhamit ve İttihat ve Terakki, Sultan Reşat ve Konya Çelebiligi hatıralarını anlatmaktadır. Mevlevîlik tarihi açısından nadir bir hadise olan Mücahidin-i Mevleviyye taburunu oluşturup I. Dünya Harbine katılmasına dair hatıraları da oldukça kıymetlidir. Eserinin sonunda Mevlâna Dergâhı ve Mevlevîlik hakkında malumatının yanı sıra kendisinin ilmi ve edebî çalışmalarından da bahsetmektedir. Eserin “Ekler” kısmında Lugatçe, Fotoğraf ve vesikalara yer verilmiştir. Eserde indeks de yer almaktadır. Metnin geliştirilerek görseller ve dipnotlarla zenginleştirilmesi 1946 yılında yapılan baskısına kıyasla görülen önemli farklılıklarıdır. (Veled Çelebi'nin I. Dünya Savaşı'na ait tuttuğu notlar için ayrıca bkz. *Mücahidin-i Mevleviyye Kumandanı Veled Çelebi'den Anılar, Notlar, Şiirler*, haz. Yakup Şafak, Konya, Konya Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2015, 95 s.)

3. Sâmiha Ayverdi - Nezihe Araz - Safiye Erol - Sofi Huri, *Kenan Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1951, 509 s. [Yeni Baskı: Sâmiha Ayverdi-Nezihe Araz-Safiye Erol-Sofi Huri, *Kenan Rifâî ve Yirminci Asrın Işığındaki Müslümanlık*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 8. Baskı, 2014, 592.]

Rifâiyye tarikatı meşayihinden Kenan Rifâî'nin (1867-1950) hayatının kalem aldığı bu eserde beş ana bölüm yer almaktadır. Sâmiha Ayverdi ve Nezihe Araz tarafından kaleme alınan “Birinci Etüd”de (s. 10-253) Kenan Rifâî'nin “ilk müridi” Annesi Hatice Canan Hanım ilgili bilgilere; halifeleri Dr. Server Hilmi, Osman Hilmi, Cemal Bey ve Hattat Aziz Efendi'den hatıralara; Medine'de kendisinden hilafet aldığı Şeyh Seyyid Hamza er-Rifâî ile ilgili hatıralarına, tekkelerin

kapanması ile ilgili hatıralarına yer verilmiştir. Safiye Erol'un kaleme aldığı "İkinci Etüd"de (s. 254-323) Kenan Rifâi "mistik adam: hımı mysticus", "hâkim adam: homo sapiens" ve "mürşid-i âgâh" kavramları üzerinden ele alınmakta ve kendisi ile ilgili hatıraları paylaşılmaktadır. Sofi Huri'nin kaleme aldığı "Üçüncü Etüd"de (s. 324-344) "Mürşit, Mürebî, Filozof" kavramlarından hareketle Kenan Rifâi hatıraları aktarılmıştır. Eserde, "Mektuplar" başlığı altında (s. 345-351) kitabın neşri münasebetiyle, Saint Beoit Lisesi hocalarından Pere André Duchemin ve M. Téophile Sargologo'nun göndermiş olduğu mektuplar yayınlanmıştır. Kitabın son bölümü "Sohbetler" başlığı altında, Semîha Cemal ve Sâmiha Ayverdi'nin kayıt altına aldıkları, ağırlıklı olarak terbiye, ahlâk, aşk, ilim ve din konuları üzerine seçilmiş Kenan Rifâi'nin talebe ve dostlarına yönelik yaptığı sohbetlerine yer verilmiştir. İlaveten bu başlık altında Kenan Rifâi'nin günlük hayatına dair müritleri ve aile efradının hatıraları da okuyucuya sunulmuştur. Kitapta ayrıca Lugatçe ve Kavram ve Özel İsim indeksleri de bulunmaktadır.

4. Necip Fazıl Kısakürek, *O ve Ben*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1974, 256 s.

Nakşibendiye tarikatının Halidiye kolu meşayihinden Kaşgarî Dergâhı son postnişini Abdülhakim Arvası'nın (1865-1943) müritlerinden Necip Fazıl'ın kaleme aldığı bu eser, üç bölüm üzerine kuruludur. Müellif, üç döneme ayırarak işlediği eserinin "Tanıyınca Kadar (1904-1934)" başlıklı ilk bölümünde (s. 7-84) kendi hayatından; "Tanıdıktan Sonra (1934-1943)" başlıklı ikinci bölümünde (s. 85-220) Abdülhakim Arvası'ya dair hatıralarından; "O Günden Beri (1943'ten sonra)" başlıklı son bölümde ise şeyhinin irtihalinde sonra düştüğü boşluğu ve bazı anılarını hikâye etmektedir. Hatırat içerisinde, Mevlevî Şeyhi Ahmet Remzi Akyürek'den, Muhib Işıklar'dan ve 30 yıllık hizmetkârı ve müridi Şakir Efendi'den de hatıralar aktarılmaktadır. Eserde Abdülhakim Arvası'nın, Seyyid Fehim, Seyyid Taha, Mevlâna Halid yoluyla Hz. Peygamber'e ulaşan silsilesine de yer verilmiştir.

5. Samiha Ayverdi, *Dost*, Ankara: Hülbe Yayınları, (t.y.), 160 s. [Eserin sonuna bitiş tarihi olarak "Beylerbeyi, 1978" tarihi düşülmüştür]

Modern menakıb tarzında ele alınan eserde, Kenan Rifâi'nin (1867-1950) hayatına dair kıymetli hatıralar paylaşılmıştır. "Kitaptan Evvel" başlığını taşıyan ilk bölümde (s. 3-28) Kenan Rifâi'nin yaşadığı şehirler üzerinden bir biyografisi verilmektedir. Eserin büyük bir bölümünü teşkil eden "Dost'u Dinlerken" bahsinde (s. 51-145), "Miyânemizde bir keremli Dost var, Toprağın üstünde de olsa, altında da olsa, her zaman rehber, her zaman yâr-ı vefâdâr" diye tanımladıkları Kenan Rifâi'nin sohbetlerinden derlenen sözleri kaleme alınmıştır. Semîha Cemal ile birlikte derlenen bu bahiste sohbet meclislerinden hatıralar da aktarılmaktadır.

6. İbrahim Ekrem Eyyubi (Ekrem Ark), *Mevlânâ Küçük Hüseyin Efendi (Hayatı – Güzel Sözleri – Sevdiği Şiirler)*, haz. Abdulkadir Akçiçek, İstanbul: 1988, 118+2 s.

Nakşibendi-Hâlîdi meşayihinden Mevlânâ Küçük Hüseyin Efendi (1828-1930) hakkında biyografi türünde yazılan tek eser olma özelliğini taşıyan çalışma, “Mevlânâ Küçük Hüseyin Efendi’ye bağlılığına hayran kalınan” İbrahim Ekrem Eyyubî tarafından kaleme alınıp ve Abdulkadir Akçiçek tarafından yayına hazırlanmıştır. Eserde, Küçük Hüseyin Efendi’nin, çocukluk yılları, tarikat silsilesinde yer alan sırasıyla Hacı Feyzullah, Edirneli (Melek) Mehmed Nuri ve kendisinden irşat postunu devraldığı Visâlî Efendiler’le tanışmaları ve hatıraları aktarılmıştır. Küçük Hüseyin Efendi’nin el defterinden paylaşılan şiirleri ve bazı hatıraları eseri daha da kıymetlendirmektedir. Çalışmanın sonunda Hattat Mustafa Halim Özyazıcı istifiyle yazılan silsile-i şerife yer almaktadır.

7. Ahmet Ersöz, *Alvarlı Efe Hazretleri (Hâce Muhammed Lutfi Efendi)*, İzmir: Nil Yayınları, 1991, V+162+4 s.

1890 yılında, babası Hâce Hüseyin Efendi ile birlikte Bitlis’te Nakşibendi-Halîdî şeyhi Muhammed Küfrevî’ye intisab eden Alvarlı Efe Efendi (1868-1956), babasıyla aynı mürşitten halifelik icazeti alarak babasının ardından irşad postuna geçmiştir. Alvarlı Efe Efendi hakkındaki kitap, dört bölümden oluşmaktadır. Hayatının konu edinildiği birinci bölümde (s. 3-63) doğumundan vefatına kadar şahit olduğu bazı olaylardan (Ermeni Katliamı) ve hayatında kıymetli konuma sahip şahıslardan (Babası Hâce Hüseyin Efendi, Kardeşi Vehbi Efendi, Mürşidi Muhammed Küfrevî) hatıralar aktarılmakta ve bu hatıralarına ek olarak Divan’ından ilgili bölümler paylaşılmaktadır. “O’nu Taniyan’lar” başlığını taşıyan ikinci bölümde (s. 65-104) kendisinin irşadından geçen veya yakinen taniyan kişilerin (Sadi Mazlumoğlu, Nakib Mazlumoğlu, Kilisli Muhammed Behçet, Yaşar İşcan, Osman Demirci, Abdurrahman Öksüz, Halis Hoca, Tayyar Baba, Ahmed Turan, Solakzâde Sadık Efendi, Talib Koyunoğlu, İbrahim Çiftçi, Mehmet Tekin, Emekli Astsubay Tevfik Akbulut, Erzurumlu Naim Hoca, Mustafa Özkul) hatıraları aktarılmaktadır. Eserin üçüncü bölümünde (s. 105-118) ise Alvarlı Efe hakkında yazılan şiirler yer almaktadır. Son bölümde ise (s.119-158) *Hülâsatü’l-Hakâyık* adlı eserinden seçmeler bulunmaktadır.

8. Atillâ Şentürk, *Tahir’ül Mevlevi Hayatı ve Eserleri*, İstanbul: Nehir Yayınları, 1991, XIV+128 s.

“Şâir, muharrir, Mevlevî dedesi, gazeteci, müderris, mesnevî-hân ve edebiyat tarihçisi gibi çok yönlü bir kişiliğe sahip olan ... Osmanlı ve Cumhuriyet nesilleri arasında adeta bir kültür köprüsü teşkil eden” Tâhir’ül-Mevlevî [Tahir Olgun]

(1877-1951) üzerine kaleme alınan eser, iki ana bölümden müteşekkildir. Birçok kaynak taraması yapılarak kaleme alındığı gözlenen bu eserin “Tahir’ül Mevlevî’nin Hayatı” başlığını taşıyan ilk bölümünde (s. 1-60) Tahir’ül Mevlevî’nin doğumu, ailesi, çocukluk yılları, ilk memuriyeti, Mevlevîliğe intisâbı, Hac ve Çilesi, Kütüphanesi, Orman ve Ziraat Nezâreti Yılları, Fatih Camii Mesnevîhânlığı, İmam-Hatip Mektebi hocalığı, İstiklal Mahkemesine sevki, mahkeme sonrası yılları hakkında hatıralarla bezenmiş bilgiler verilmektedir. Eserin ikinci bölümünde ise (s. 61-115) Tahir Efendi’nin matbu ve gayr-i matbu eserleri alfabetik olarak sıralanarak tanıtılmaktadır. Çalışmada indeks yer almaktadır. [Tahirü’l-Mevlevî’nin matbuat ve İstiklal Mahkemesi hatıraları için bakınız: Tâhirü’l-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım İstiklâl Mahkemesi Hatıraları*, haz. Nurcan Boşdurbaz, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2012, 433+38 s. Ayrıca mektupları için bakınız: Olgun Tahir Mevlevî, *Çilehane Mektupları Tahir’ül Mevlevî’nin Mevlevî Çilesi Hatırat ve Tahassüsâtını Havi Olarak Ahmet Remzi Dede’ye Mektuplar*, haz. Cemal Kurnaz-Gülgün Erişen, Ankara: Akçağ Yayınları, 1995, 259 s.]

9. Sâdık Dânâ, *Sultanü’l-Ârifîn eş-Şeyh Mahmûd Sâmi*

***Ramazanoğlu*, İstanbul: Erkam Yayınları, 1991, 126+2 s. [Yeni**

Baskı: Mûsa Topbaş, *Sultanü’l-Ârifîn eş-Şeyh Mahmûd Sâmi*

***Ramazanoğlu Kuddise Sirruh*, İstanbul: Erkam Yayınları, 2012, 143+1 s.]**

“Bu menâkıb herhangi düzme bir hikâye veya roman değil, manevi hakikatlerdendir” diyen, Mahmud Sâmi Ramazanoğlu’nun müridi ve aynı zamanda halefi olan Musa Topbaş Efendi’nin kaleme aldığı bu eser, üç bölümden oluşmaktadır. Takdim yazısıyla eserine giriş yapan müellif, ardından Sami Efendi’nin doğumuna dair rivayet edilen bir menkıbeyi aktarmaktadır. Eserin birinci bölümünde (s. 9-104) Sami Efendi’nin ahlak ve şemali, Şam ziyaretleri anlatılıp son olarak eserleri hakkında bilgi verilmektedir. İkinci bölümde (s. 105-114) Sami Efendi’nin son günleri anlatılmaktadır. Son bölüme (s. 115-140) gelindiğinde ise bazen sevenlerinin dilinden bazen de müellifin kendi dilinden Sami Efendi hakkında hatıralar aktarılmaktadır. Bu hatıra sahipleri arasında, Avanozlu Meczub Nâbi Efendi, Seyyid Şefik Arvasi, Muhammed Ahmed Kürdî, Abdülvehhab es-Selâhî, Seyyid Muhammed Mekkî, Ali Yekta, Ladikli Ahmed Ağa, Çarşambalı Ali Haydar Efendi, Safranbolulu Hacı Nuri Efendi, Mahir İz, Bayındırlı Hafız Mustafa Efendi, Ramazan el-Bûti, Mücellid Baha Bey, Muhammed Hccar, Muhammed Harranî, Recep et-Tâî, es-Seyd Nasr-ı Yemâni ve Sabık Van Müftüsü Hasan Efendi, Meczûb Cemil Baba gibi isimler görülmektedir. Eser, Kemal Edip Kürkçüoğlu’nun Sami Efendi için kaleme aldığı şiir ile hitama ermektedir.

10. Ahmed Ersöz, *Abdülaziz Bekkine Hazretleri*, İzmir: Nil Yayınları, 1992, 10+74 s. [İç kapakta eser ismi: *Mânevi Dinamiklerimiz 2: Abdülaziz Bekkine Hazretleri*].

Eser üç bölüm ve bir takdim yazısından oluşmaktadır. Orhan Okay'ın takdimiyle başlayan eserin birinci bölümünde Abdülaziz Efendi'nin (1895-1952) hayatı; ikinci bölümde onun hakkında yazılanlar, üçüncü ve son bölümde ise onun hakkında anlatılanlara yer verilmiştir.

11. İlhan Nalbantoğlu, *Kasım Küfrevî'nin Ardından*, Ankara: Ahlat Kültür Vakfı Yayınları, 1994, 61+1 s.

“Tarikat silsilesi Şeyh Abdülbâki, Şeyh Abdülhâdi, Muhammed Küfrevî, Seyyid Tâhâ Hakkârî vasıtasıyla Hâlid el-Bağdâdî'ye ulaşan” Nakşibendî-Hâlidî şeyhlerinden Kasım Küfrevî'yle (1920-1992) farklı zamanlarda sohbet etme imkânı bulmuş olan İlhan Nalbantoğlu'nun bu eserinde, Küfrevî'nin biyografisinin yanında ağırlıklı olarak onun Doğu ve Güneydoğu meseleleri hakkındaki düşünceleri paylaşılmıştır. Eserde, Atatürk'ün Küfrevizade Şeyh Abdülbaki Efendi'ye gönderdiği mektuplar da yayımlanmıştır. (Bkz Muhammed Küfrevî, “Kasım Küfrevî”, *DİA*, Ek II, 2016, s. 102)

12. Osman Karabulut, *Ârifler Sultânı Ramazanoğlu Mahmud Sami*, Konya: Şems Yayınları, 1994, 124+2 s.

Nakşibendî-Halidî meşayihinden Mahmud Sami Efendi'nin (1892-1984) müridanından Osman Karabulut eserinde, Sami Efendi'nin Adana'da bulunduğu vakitlerde sürekli yanında bulunarak kendisinde görmüş olduğu halleri, kerametleri kayıt altına almıştır. Ayrıca diğer müritlerinden duyduğu menkıbeleri, hatıraları da not ederek eserine eklemiştir. Kitap, Sami Efendi'nin doğumuyla ve tasavvufa ilk meyline dair anlatılan menkıbelerle başlamaktadır. Sami Efendi'nin Esad Erbilî'den almış olduğu icazeti, irşad vesikasını latin harfleriyle okuyucuya aktaran müellif, ardından Nakşibendiye silsilesi, Sami Efendi'nin hilye ve şemâilî, sohbetleri ve kendisiyle ilk karşılaşmalarına dair hatıralarını sunmaktadır. Eserde, Mustafa Doğanay, Yahyalılı Hacı Hasan, Ladikli Ahmet Ağa, Şekerci Mevlüt Yüzbaşıoğlu, Akşehirli Aşçı Reşid, Yeşilhisarlı Üzeyir Usta gibi müridan ve yakın tanıklarının hatıralarına da yer verilmektedir. Eserin sonuna Esad Erbilî ve Mahmud Sami Efendi'nin portre fotoğrafları bulunmaktadır.

13. Osman Karabulut, *Şeyhî'l-Meşâyih Mehmed Es'ad Erbilî*, Konya: Şems Yayınevi, 1994, 84+12 s.

Konya Şems-i Tebrizî Câmîi Emekli İmam ve Hatibi Osman Karabulut'un kaleme aldığı bu çalışmada, Nakşibendî-Halidî şeyhlerinden Esad Erbilî Efendi'nin (1847-1931), İstanbul'a gelişinden Kelâmi Dergâhı'ndaki hizmetlerine kadar muhtelif konularda anlatılan hatıralar derlenmiştir. Mahmud Sami Efendi, Kahraman

Müftüsü Damburacızâde Hacı Mustafa Efendi, Sabri Kaptan gibi şahısların da hatıralarının paylaşıldığı çalışma, Esad Efendi'nin Divanından ve sohbetlerinden (tarikat, intisab ve zikre dair) seçilen bölümler ile hitama ermektedir.

14. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, *İlgazlı Hacı Baba (Naşbendî Şeyhi Ahmed Abduşoğlu)*, İstanbul: Eko Ofset, 1995, 143 s. [Yeni baskı: Abdülkerim Abdülkadiroğlu, *Şeyh Ahmed Abduşoğlu (İlgazlı Hacı Baba)*, Ankara: Çankırı Çevre ve Kültür Derneği, 2. Baskı, 2004, XXVI + 149 s.]

Nakşibendiye meşayihinden Ahmed Abduşoğlu Efendi (1890-1975) hakkında kaleme alınan eseri, iki bölüm üzerinden değerlendirmemiz mümkündür. Eserin ilk bölümünde (s.1-43) çalışmamızın muhteviyatına uygun düşen hatıralar ve hayat hikayesinden bahsedilmekle birlikte ikinci bölümde (s. 45-106) Şeyh efendinin iki risalesi (Şaşkınlar Sineması ve Miftâhu'ş-Şekave) yayımlanmaktadır. İlk bölümde müellif kendi hatıralarının yanı sıra Şeyh Efendi'nin müritleri veya tanıdıkları (İbrahim Deveci, Tefik Yamakoğlu, Abdullah Ceyhan, Tosyalı Hasan Dağlı, Recep Ünal, Ahmed Serdaroğlu vd.) tarafından rivayet edilen hatıraları da paylaşmaktadır. Ayrıca İlgazlı Hacı Baba'nın tarikat silsilesi ve mürşitleri (Hacı Merdân, Seydişehirli Seyyid Abdullah ve kendisinden halifelik aldığı Şeyh Mustafa Tuhtî Efendiler) hakkında bilgiler ve menkabeler aktarılmaktadır. Eserin sonunda Lugatçe ve fotoğraflar da bulunmaktadır.

15. Mustafa Özdamar, *Üstaz Süleyman Hilmi Tunahan, İstanbul: Kırk Kandil Yayınları, 1995, 173 s.*

Süleyman Hilmi Tunahan'ı (1888-1959) "hem kendi öz kaynaklarından, hem de cemaat dışı sivil hatıralardan oluşan dökümanlarla" gündeme alan bu eserde, Ahret Nine, Hasan İğneniler, Sabahaddin Zaim, Ahmed Davutoğlu, Hilmi Oflaz, İsmail Karaçam, Şeyh Sefer Efendi, İrfan Kırdar, Emin Saraç, Nureddin Nemangani, Fazıl Temizerler, Enver Baytan, Mehmed Arıkan, Albay Şerafeddin Uğurluteğin, Mehmed Emre, Yümni Dalkılıç, Abdullah Işıklar, Mustafa Özaltın, Hilmi Bağdat, Mustafa Seçkin ve Mahmud Toptaş gibi şahsiyetlerle yapılan sohbet ve röportajlardan derlenen hatıralar yer almaktadır. Eserde ayrıca Süleyman Efendi'nin 1958 yılında İstanbul Tekâmül kurslarında talebelere yapmış olduğu konuşmalardan pasajlar aktarılmaktadır.

16. Serdar Yakar, *Gönül Dostu Mehmed Zahit Kotku ve Bağlanma, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları, 1995, 79 s.*

Nedim Şerefioğlu'nun, Mehmed Zahid Efendi'nin (1897-1980) cenazesindeki hatıralarını paylaştığı takdim yazısıyla başlayan eser, iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda (s. 11-53) Nakşibendiye tarikatının Halidiye kolu meşayihinden Kotku Efendi'nin kısa bir biyografisi ardından Ersin Gündoğdu, Yahya Oğuz, Cevat

Akşit, Lütfi Doğan, Ali Rıza Demircan, Cafer Tatlıbaş'dan hatıralara yer verilmektedir. Cafer Tatlıbal'ın dilinden Maraş ziyaretinin de anlatıldığı bu bölüm, Şeyh Efendi'nin vefatı üzerine Erdem Beyazıt'ın kaleminden çıkan yazısı, Şeyh Efendi'nin eserleri ve tavsiyeleri ile son bulmaktadır. Çalışmanın ikinci kısmında (s. 55-79) Tasavvuf'un temellerinden olan intisabın gerekliliği Ömer Ziyaüddin Dağıstanî Efendi'nin sözleriyle ele alınmaktadır.

17. Fâtıma Mehlika Mısırlıoğlu, *Semâmımızda Bir Yıldız*, İstanbul: Sebül Yayınevi, 1996, 223 s.

Yarı biyografi türündeki bu çalışmada, Nakşibendiye'nin Hakkanî koluna mensup meşayihden Şeyh Nâzım el-Kıbrısı'nın (1922-2014) tasavvufî görüşleri ve hayatı ele almaktadır. İki bölümden oluşan eserin ilk bölümünde s.15-138 "Şeriat ve Tarikat" başlığı altında tasavvuf düşüncesi, ikinci bölümde (s. 139-222) tercüme-i hâli kaleme alınmıştır. Bu bölümde Şeyh Abdullah Dağıstanî'ye intisabından da bahsedilmektedir.

18. M. Kazım Öztürk, *Seyyid Ahmed Hüsameddin Hazretleri*, İzmir: (yy.y), 1996, 195 s.

Nakşibendî-Müceddidî meşayihinden, babası Seyyid Mehmed Said er-Rükkâli'den tasavvufî terbiyesini alan Ahmed Hüsameddin Efendi (1848-1925), babasından sülûkünü tamamlayarak irşad icazeti almıştır. Nakşibendî-Halidî kolundan Halil Hamdi Dağıstanî'den de hilafet ve irşad icazeti alan Ahmed Efendi hakkında oğlunun kaleme aldığı bu eserde, hayatı ve eserlerine dair geniş malumat verilmektedir. Kitapta, Ahmed Hüsameddin Efendi'nin doğumundan itibaren Mekke-Medine yılları, Trablusgarp yılları, İstanbul ve Bursa yılları kronolojik olarak ele alınmıştır. Seyyidlik şeceresinin de okuyucuyla paylaşıldığı bu çalışmada Ahmed Hüsameddin Efendi'nin eserleri tanıtılmış ve bazı şiirleri yayımlanmıştır.

19. Mustafa Özdamar, *Abdülhay Efendi*, İstanbul: Kırk Kandil Yayınları, 1996, 112 s.

Yahya Efendi Dergâhı son postnişini Abdülhay Ali Öztoprak Efendi'yi (1884-1961) "kabul bilgisiyle -salt medrese kültürüyle- yetinmeyen, ama onu da ihmal etmeden, her ikisini de -mektep medrese+tekke zâviye ilim ve irfanı birlikte- edinenerek öze eren ve özü veren bilge" olarak takdim eden Mustafa Özdamar eserini, onu tanıyan, irşadından geçen bazı müridanları ile yaptığı sohbetler üzerinden inşa etmiştir. Abdülhay Efendi, Nakşi tarafıyla Hasan Hilmi ve İsmail Necâtî Efendilerden Kâdirî boyutuyla da Seyfeddin ve Muhyiddin b. Seyyid Hüseyin Efendi kanalından halifelik almıştır. Eserin ilk bölümü olarak tasniflendirebileceğimiz kısımda (s. 10-64) Abdülhay Efendi'ye dair Hilmi Bağdat, Hacı Lütfi Taşkıran, İrfan Kırdar, Abdullah Işıklar ve "esrarengiz müridi" Ahret Nine'den hatıralar paylaşılmaktadır. Eserin ikinci kısmında (s. 65-88) M. Yekta Dümer'in

Hak ve Hakikat Yolcularını İrşâd – Abdülhay Ali Öztoprak Efendinin Sohbetleri ve Dersleri eserinden seçilip özetlenen sohbetler bulunmaktadır. Eserin üçüncü kısmında (89-104) ise yine Dümer'in eserinden alınan Abdülhay Efendi'nin biyografisi birebir yayımlanmaktadır. Çalışmanın son kısmında ise (s. 105-112) *El-Hikmetü'l-Atiye*'nin kısa bir özetine yer verilmektedir.

20. Mustafa Özdamar, Şeyh Kotku – Bursalı Mehmed Efendi, İstanbul: Kırk Kandil Yayınları, 1996, 146+5 s.

“... Yirminci yüzyıl güzellerinin aziz hatıralarını derleyip toplayarak, onları, büyük insanlık ailesinin istifadesine” sunmak amacıyla Özdamar'ın kaleme aldığı çalışmada, Naci Çevik, Abdullah Işıklar, Orhan Çeker, Mustafa Ballı, Osman Başpehlivan, Hacı Ahmet Kibritçi, Mehmed Arar, Balkan Günay, Erman Tuncer, Hamdi Arslan, Süleyman Zeki Bağlan, Yahya Oğuz vd. ile yapılan sohbetlerden hatıralar süzülerek aktarılmaktadır. Eserin sonunda, Mehmed Zahid Kotku'nun (1897-1980) kısa biyografisine -Esad Coşan'dan rivayet edilen- ve özlü sözlerine yer verilmiştir.

21. Şeyh Seyyid Muhammed Raşid Erol (K.S.A)'nin Hayatı, haz. A. Selahaddin Kınacı, Adıyaman: Menzil Yayınevi, 1996, 276+4 s.

Babası Abdülhakim Hüseyini'den aldığı icazetle tarikat silsilesine dahil olan Nakşibendî-Hâlidî meşeyihinden Muhammed Raşid Erol Efendi (1930-1993) hakkında kaleme alınan eser, yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde (s. 11-28) hayatı, ikinci bölümde (s. 29-62) Şeyh Efendi hakkında anlatılan menkıbe ve kerametler, üçüncü bölümde (s. 63-92) sohbet ve görüşlerinden seçmeler, dördüncü bölümde (s. 93-142) Şeyh Efendi'nin silsilesinde bulunduğu Nakşibendi tarikatı hakkındaki görüşleri ve devri, beşinci bölümde, itikada dair görüşleri konu edinilmiştir. Eserin altıncı bölümde (s. 213-226) Şeyh Efendi'nin veda sohbetinin metni, yedinci ve son bölümünde (s. 227-274) Şeyh Efendi hakkında basında, Hekimoğlu İsmail, Fehmi Kuru, Vehbi Vakkasoğlu, Cemil Tokpınar, Alaaddin Özdenören, Şerif Benekçi'nin kaleminden çıkan yazılar ve Sadık Albayrak'la yapılmış bir röportaj bulunmaktadır.

22. Ümran Selman, Avâm-ı Nâs'da Yeşil Hoca Namiyle Ma'ruf Muhammed Şemseddin Efendi Hazretleri Kimdir?, İstanbul: Ş. Yeşil Kitapevi, 1996, 71 s. [Yeni Baskı: Ümran Selman, Avâm-ı Nâs'da Yeşil Hoca Namiyle Ma'ruf Muhammed Şemseddin Efendi Hazretleri Kimdir?, İstanbul: Ş. Yeşil Kitapevi, 4. Baskı, 2007, 115+7 s.]

Müridanından Ümran Selam'ın kaleme aldığı biyografi-hatırat türündeki bu eser, Şeyhi Yeşilzâde Mehmed Salih Efendi'ye bağlılığından dolayı Yeşil soyadını alan Şemseddin Yeşil'i (1905-1968) konu edinmektedir. Müellif, Şemseddin Yeşil'in

kısa biyografisini vermesinin ardından ilk tanışmasını ele almaktadır. Ardından Şemseddin Yeşil'in, Recep Peker'le anısı, askerlik hatıraları, Elmalılı Hamdi Efendi, Said-i Nursî ile tanışmaları ve ahlaki üzerinde durulmuştur. Hatıraların akabinde "Osmanlı Edebiyatının son mümessillerinden biri olan" Muhyiddin Raif Yengin'in Şemseddin Yeşil için kaleme aldığı kasidesi gelmektedir. Son olarak Şemseddin Yeşil'in akabinde kaleme alınan Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, Süleyman Yalçın, Abdullah Develioğlu yazılarına ve Cemal Oğuz Öcal'ın şiirine yer verilmiştir. Eserin nihayetine Şemseddin Yeşil'in imamet ve hitabet beratının görüntüsü ve transkripsiyonu da eklenmiştir.

23. Veysel Kafalı vd., *Hakikat Önderi Yahyalılı Hacı Hasan Efendi, İstanbul: Mavi Yayıncılık, 1996, 251 s.*

Nakşibendiye-Hâlidiye meşayihinden Mahmud Sami Ramazanoğlu'nun halifelerinden Yahyalılı Hacı Hasan Efendi (1914-1987) tercüme-i hâlinin kaleme alındığı çalışmada, Hasan Efendi'nin yaşadığı çevre (Yahyalı ve Evliyalı) ve ailesi (Babası Şeyh Mustafa Efendi) hakkında bilgiler de verilmektedir. Ayrıca Hasan Efendi'nin ilmi yönü, kerametleri, irşad anlayışı, toplum ilişkileri, siyaset anlayışı, şiirleri ve sohbetlerinden yapılan seçmeler de okuyucuya sunulmaktadır. Eser, sevenlerinin dilinden (Mustafa Demirci, Şevket Kazan, Ömer Faruk Ekinci, Erhan Çavuşoğlu, Seyyid Mehmet Şen, İlhan Özkeçeci, Tahir Büyükkörükçü, Osman Türkmen, Hasan Türkmenoğlu, Hamdi Şakar) aktarılan hatıralar ve belge-fotoğraflarla bitmektedir. Çalışmada Hasan Efendi'nin silsile-i şerifi ve bu silsiledeki zevât-ı kiram hakkında da kısa bilgiler verilmektedir.

24. Ahmed Akgündüz, *Arşiv Belgeleri Işığında Silistre'li Süleyman Hilmi Tunahan, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı (OSAV), 1997, 107+5 s. [2017 yılında yapılan 2. baskısında ilave bazı belgeler eklenmesi dışında renkli basım yapılmıştır.]*

Müellifi tarafından "Tanzimat'tan Günümüze Zirve Şahsiyetler" adlı seri çalışmanın ilk halkası olarak gösterilen bu çalışmada, "Süleyman Efendi ve talebeleri hakkında söylenen ve yazılanların çoğunun yalan yanlış şeyler olduğunu, Süleymanlık diye bir mezhep veya din olmadığını ve bu zatın Osmanlı Medreselerinde yetişmiş büyük bir âllâme ve ulûm-ı bâtınada zirveye ulaşmış bir mürid-i kâmil olduğunu" ortaya koymak amaçlanmıştır. Kitabın kaleme alınma sebebinin ihtiva eden bir telefon konuşmasının metniyle başlayan eserde, Süleyman Efendi'nin doğumundan ailesine, tahsil hayatından İstanbullu yıllarına kadar birçok konu işlenmiştir. Ayrıca Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde aldığı vazifeler, tek parti yılları baskıları, 1950 sonrası dönemi ve takipleri ve son olarak ilmi şahsiyeti, mesleği ve tarikat silsilesine dair malumat sunulmuştur. Eserde metinlerle birlikte arşiv belgelerinin görüntüleri de yer almaktadır. Eser sonunda kavram indeksi de mevcuttur.

25. Metin Erkaya, *Anılarla Mehmed Zâhid Kotku (R.H.A)*, İstanbul: Seha Neşriyat, 1997, 400 s.

Mehmed Zâhid Kotku'nun irşadından geçmiş veya kendisiyle önemli hatıraları bulunan 47 kişinin çeşitli vesilelerle Mehmed Zâhid Kotku hakkında yapmış oldukları sohbet, röportaj ve yazdıkları yazıların bir araya getirilmesiyle meydana çıkan eserde, yazıların ana temasını tanışma anıları oluşturmaktadır. Metin içerisindeki yazılar, kişilerin tanışma tarihlerine göre sıralanmıştır. Kitapta, yazı ve röportajına yer verilen bazı kişiler şunlardır: Esad Coşan, Yusuf Ziyâ Binatlı, Necdet Oral, Ali Ulvi Kurucu, Osman Çataklı, Sabahaddin Zâim, Cevat Ayhan, Korkut Özal, Lütfi Doğan, Yahya Oğuz, Temel Karamollaoğlu, Ali Rıza Demircan, Alâaddin Kaya, Mehmed Yeğenler, Orhan Çeker, Alpaslan Türkeş, Erdem Bayazıt, Halit İlhan, Salih Tuğ, Vehbi Vakkasoğlu vd.

26. Seyda, haz. Seyyid Şenel İlhan, Ankara: Feyz Yayınevi, 1997, 193 s.

Şenel İlhan'ın Muhammed Raşid Erol Efendi'nin vefatı üzerine kaleme aldığı "Başımız Sağolsun" ve Mürid-i Kâmil ve Tasavvuf üzerine yaptığı "Güneş Balçıkla Sıvanmaz" röportaj metni ile başlayan eserde, Raşid Erol'e dair hatıralarını paylaşan Şeyh Muhammed Konyevî, Şeyh Yahya Abbasi, Şeyh Seyyid Yusuf Arvasi, Şeyh Muhammed Nurani, İsmail Çetin, Molla Tahir, Molla İhsan Gümüşlü, İsmail Yıldız'ın röportajları yayımlanmıştır. Eserin "Basından Seçmeler" başlıklı ikinci bölümünde, İsmail Yıldız, Vehbi Vakkasoğlu, Hekimoğlu İsmail, Sadık Albayrak, Taha Kıvanç (Fehmi Kuru)'dan şeyh efendi hakkında yapılan röportaj ve yazılar yer almaktadır. Eser, şeyh efendinin "Veda Sohbeti" ile bitmektedir.

27. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı-İsmail Kasap, *Hüseyin Vassâf Hayatı – Eserleri ve Şiirlerinden Seçmeler*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1999, 142 s.

Sûfi biyografilerine dair başyapıt eserlerden *Sefîne-i Evliyâ*'nın muharriri, Gülşenî-Sezâî şeyhi Şuayb Şerefeddin Efendi'den ve Uşşâkî şeyhlerinden Mehmed İzzet Sâfiyullah Efendi'den hilafet alan Hüseyin Vassaf (1872-1929), Şâbâniyye ve Kâdiriyye tarikatlarından hilafeti de bulunmaktadır. Eserde Hüseyin Vassaf'ın hayatı; ailesi, çalışma ve tasavvufî hayatı, araştırmaları ve seyahatleri ele alınmış, eserleri hakkında bilgiler okuyucuya sunulmuş ve "mevzuâtı itibarıyla erbâb-ı manâ belki ona kıymet verir" dediği şiirlerinden seçmeler yapılmıştır. [Hüseyin Vassaf'ın bir seyahatnamesi için bakınız: el-Hac Hüseyin Vassaf, *Hicaz Hatırası*, haz. Mehmet Akkuş, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2011, XXXVIII+383 s.]

28. Faruk Tunver, *Osmanlı Saray'ında Vatansever Bir Hoca'nın Haykırışları!... Kemahlı İbrahim Hakkı Efendi Hayatı ve Eserleri*, İstanbul: Basın Yayın Matbaacılık, 1999, 123 s.

“Osmanlı Devleti’nin yıkılışa geçtiği bir devirde padişaha yaptığı ikazlar ile bu yıkılışı geciktirme gayretleri ve sonrasında İstiklal savaşının en ortasında verdiği kahramanca mücadele” ile tanıtılan Mevlevî şeyhlerinden Kemahlı İbrahim Hakkı (1859-1924) hakkında kaleme alınan çalışma iki bölümden müteşekkildir. Birinci bölümde hayatı, eserleri ve divanından seçme şiirler yer alırken, ikinci bölümünde Sultan Reşad’a sunduğu, devlet yapısını sorgulayan *Şemsü'l-İrşad li Sultan Reşad* adlı eseri incelenmektedir. Hayatının ele alındığı bölümde, Erzincan Mevlevihanesi postnişinliği, İngiltere seyahati, sürgün yılları, Milli Mücadele dönemi ve İstiklal Mahkemesi süreci gibi konularda hatıralar da aktarılmaktadır.

29. Osman N. Çataklı, *Hacı Hasib Efendi ve Hacı Aziz Efendi*, İstanbul: Gonca Yayınevi, 1999, 205 s. [Eserin iç kapağında müellif isminin altında “Mazhar Özman’ın katkılarıyla” ifadesi yer almaktadır.]

“H. Hasib Efendi ile H. Aziz Efendi’nin hayat hikayelerini, dünya ve ahiret görüşlerini, anlayabildiğimiz kadar ile, yeni nesillere anlatabilmek kasdı ile” kaleme alınan çalışma iki kısımdan oluşmaktadır. Aynı tarikat silsilesinden gelen halef ve selefin tercüme-i hallerine ve şemâillerine dair hatıralar aktarılmaktadır. Eserin ilk kısmı s. 13-86 Mustafa Feyzi et-Tekfurdağî’den mücaz Abdullah Hasib Yardımcı Efendi’ye (1864-1949), ikinci kısmı s. 87-201 ise Abdülaziz Bekkine Efendi’ye (1895-1952) ayrılmıştır. Müellif, Hasib Efendi’nin hayatına dair bilgilerin gelini Safiye Hanım’dan alınan bilgilerle genişletildiğini bildirmiştir. Her iki kısımda da Efendilerin keramet ve tasarruflarına ayrı başlıklar açılmıştır.

30. Osman N. Çataklı, *Seyyid Mehmed Zahid Kotku Hayat Hikayesi*, İstanbul: Gonca Yayınevi (Milsan Basın Sanayi A.Ş.), 1999, 224 s.

Mehmed Zahid Kotku Efendi’nin müritlerinden Osman Çataklı’nın kaleme aldığı eser, Bir giriş ve 13 bölümden oluşmaktadır. Kitap, Çataklı’nın 28 yıllık yakın ilişkisinden geriye kalan hatıraların ve ayrıca diğer bazı müritlerinden (Esad Coşan, Tahir Gönen, H. Sabri Erdoğan, Ş. Bulut, Kayhan Molu, Süleyman Zeki Bağlan, M. Özyurt, H. Şentürk, A. Özyol, İ. Bulut, İ. Demiröz, Necdet Oral vd.) aktarılan hatıraların bir araya getirilmesiyle oluşmaktadır. Eserde, Mehmed Zahid Kotku’nun hayatı, şahsiyeti, eserleri, mektupları, Cuma hutbeleri, Pazar Dersleri, rüya tasarrufları, kerametleri ele alınmıştır. Eserin son bölümünde müellifin daha önceden Hasib Efendi ve Abdüllaziz Bekkine Hazretleri hakkında kaleme aldığı eserlerinde eksik kalan Necdet Oral hatıralarına yer verilmiştir. Müellif eserinde Mehmed Zahid Kotku’nun kendi ağzından aktardığı kısa hayat hikayesini ve

Mustafa Feyzi Efendi, Gümüşhanevî Ahmed Ziyâüddin yoluyla Hz. Peygamber'e ulaşan silsilesini kayıt altına almıştır.

31. Ömer Hakan Özalp, *Hoca, Şeyh, Ziyasetçi Erzurumlu Yeşilzâde Mehmed Salih Efendi*, İstanbul: Erzurum Kitaplığı, 1999, 302 s.

Ezel Erverdi'nin kısa bir takriziyle başlayan eser, tarikat nasibinin Kâdirilik ve biraz da Melâmilik'ten olduğu zikredilen Mehmed Salih Efendi hakkında kaleme alınmıştır. İki bölümden müteşekkil eserin ilk bölümünde (s. 13-104), Salih Efendi'nin Millet kütüphanesinde bulunan kendi hattıyla kaleme aldığı *Hal Tercümesi*'nden hareketle kaleme alınan hayat hikayesi ile "bir kısmı ahlakî, ictimâî, bazıları edebî, tarihî, birçoğu da dinî ve terbiyevî olan -yazma, eski ve latin harfli matbu- elliyi aşkın eseri ile *Hakikat Yolu* dergisi ve *İslâmiyet* gazetesinde yayımlanan" makalelerinin tanıtımından oluşmaktadır. Eserin ikinci bölümünde (s. 105-283) ise Salih Efendi'nin el yazması hatıralarının çevrim yazısı; Cemaleddin Server Revnakoglu ve Cemal Kutay'ın Salih Efendi hakkındaki yazıları; Salih Efendi'nin Said Nursi hakkında İçişleri bakanı Hilmi Uran'a gönderdiği mektubu ve Said Nursi ile yazışmaları ve dini ve siyasi konulara dair bazı mektup ve meclis zabıtları, mülakat ve risaleleri de yayımlanmıştır. Hayatına ve siyasi yönüne ağırlık verilen çalışmada ekseriyetle yazma eserlerinin kullanılması eseri kıymetli kılmaktadır. Eserin "Sergüzeşt" başlıklı son bölümünde Yeşilzâde'ye ait bazı fotoğrafları (eserlerine yerleştirdiği) ve yazmalarının ilk sayfasının görüntüsü yayımlanmıştır.

32. Mustafa Özdamar, *Mahmut Sami Ramazanoğlu*, İstanbul: Kırk Kandil Yayınları, 2000, 164+4 s.

Esad Erbilî'nin Sami Efendi'ye vermiş olduğu irşad vesikasının tercümesiyle başlayan eser, Sami Efendi'nin "yakın dairesinde yer alan zevat-ı kiramın yazılı ve sözlü verilerinden" yararlanılarak kaleme alınmıştır. Çalışmada, kısa biyografi ve tarikat silsilesinin verilmesinin ardından Musa Topbaş, Selçuk Eraydın, Bandırma Ali Öztaylan, Seçif Can, Recep Öncel, Hasan Kâmil ve Mahmud Çamdibi gibi şahıslardan aktarılan hatıralarla Mahmut Sami Efendi yaşamına dair bilgiler okuyucuya sunulmaktadır.

33. Lütfi Alıcı, *İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Efendi Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri*, Ankara: Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi Vakfı Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları, 2001, 8+321 s.

Nakşibendî-Halidiye kolu mürşitlerinden İsmail Hakkı Toprak'ın (1872(?)-1969) ele alındığı çalışma, Giriş, iki bölüm ve ekler kısmından oluşmaktadır. Eserin hazırlanmasında birinci derecede kaynak olarak *Divân-ı Hulûsî-i Dârendevî* ve *Mektubât-ı Hulûsî-i Dârendevî*'ye başvurduğunu zikreden müellif, eserinin giriş bölümünde (s. 1-63) İsmail Hakkı Efendi'nin hayatı, şahsiyeti ve eserleri

(Mürşidi Sivash Mustafa Taki Efendi'nin mensur olarak yazmış olduğu mevlidin İsmail Efendi tarafından kaleme alınan manzum hali, şiirleri, mektupları), birinci bölümünde (s. 67-109) hayatından bazı kesitleri ve sözleri, ikinci bölümünde (s. 113-164) *Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî* ve *Mektubât-ı Hulûsî-i Dârendevî* eserlerinde İsmail Hakkı Efendi hakkındaki bahisleri, Osman Hulûsî Efendi'nin İsmail Hakkı Efendi'ye yazdığı mektupları ve İsmail Hakkı Efendi hakkında yazılan makaleleri (Selçuk Eraydın, Yavuz Bülent Bakiler, Ali Şahin Canozan, Vehbi Cem Aşkın, Ahmet Turan Alkan) kaleme almıştır. Eserin sonuna metin içerisinde yayınlanan mektup ve belgelerin orijinal halleri eklenmiş ayrıca İsmail Hakkı Efendi'ye dair fotoğraflar yayımlanmıştır.

34. Ahmet Cahid Haksever, *Son Dönem Osmanlı Mevlevilerinden Ahmet Remzi Akyürek*, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002, XIII+183 s.

Yüksek lisans tezinden hareketle kaleme alınan bu eserde, Şeyh ailesinden gelen, Yenikapı Mevlevihanesi Şeyhi Celaleddin ve Baki Efendilerin irşadından geçen Kütahya Erguniye, Kastamonu, Halep Mevlevihanelerinde şeyhlik yapan ve son olarak Üsküdar Mevlevihanesi son postnişini Ahmet Remzi Akyürek (1872-1944) ele alınmıştır. Eser, giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Mevlevilik tarihi hakkında bilgi verilirken, birinci bölümde Ahmet Remzi Akyürek'in hayatı, kişiliği, eserleri ve etkilediği kişiler (Sadettin Nüzhet Ergun, Tahir Olgun, Yaman Dede, Hüseyin Vassaf, Feridun Nafiz Uzluk, Arif Nihat Asya, Süheyl Ünver, Ziver Tezeren, Hakkı Süha Sezgin, Hasibe Mazıoğlu) hakkında bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde ise tasavvuf anlayışı üzerinde durulur. Eserin ekler kısmında fotoğraflarla birlikte Şeyh Efendi'nin Hüseyin Vassaf'a gönderdiği mektubun görüntüsü yer alır. Müellifin, Şeyh Efendi'nin kızı Lebibe Hanımla mülakat yapması, çalışmasında Şeyh Efendinin özel yaşantısına dair önemli detaylar sunmasını da sağlamıştır.

35. Seval Alkan, *Bir Gönül Dostu İbrahim Gürses Efendi Hazretleri*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2002, 254 s. [İç kapakta Eser ismi: *Bir Gönül Dostu İbrahim Gürses Efendi Hazretleri Hayatı Şahsiyeti Fikirleri ve Mektupları (Tasavvuf, Tarikatler, Mürşid Nedir?)*]

Rifâî ve Melâmi meşayihlerinden İbrahim Gürses hakkında kaleme alınan çalışmada, Şeyh Efendi'nin oğlu Fahir Gürses'in kaleminden hayatına ait bilgiler, hatıralar, eserlerinden anekdotlar ve son on gününe dair notlar bulunmaktadır. Şeyh Efendi'nin seyr ü sülûkunda önemli yere sahip Mecdi Tolun ile Amiş Efendiler ve halifesi Mustafa Öztürk ile ilgili muhtasar bilgiler de sunulmaktadır. Ayrıca Ahmed er-Rifâî ve Muhammed Nûr'ül-Arâbî hakkında da kısa biyografi bilgisi verilmektedir. Altı bölümden müteşekkil eserin ilk bölümünde (s. 14-34) İbrahim Gürses Efendi'nin tercüme-i hâli, ikinci bölümde (s. 35- 57) tasavvufi

hayatı, üçüncü bölümde (s. 58-80) tasavvufa dair bilgiler, dördüncü bölümde (s. 81-102) İbrahim Gürses Efendi'ye dair Ahmed Kalfa, Seval Alkan, Fahri Gürses gibi şahısların kaleminden hatıralar ve halifesi Mustafa Öztürk hakkında tercüme-i hali okuyucuya sunulmaktadır. Eserin son iki bölümünde sözleri ve 39 adet mektubu bulunmaktadır. Kitabın sonuna 31 sayfalık bir Tasavvuf Terimleri sözlüğü eklenmiştir.

36. Mustafa Erdoğan, *Meşrutiyetten Cumhuriyete Bir Mevlevî Şeyhi Abdülbâki Baykara Dede Hayatı Şahsiyeti Eserleri ve Şiirleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2003, 416 s.

“Yenikapı Mevlevîhânesi’nde dünya kazanına düşmüş, burada pişmiş ve yanmış bir şair” ve Mevlevî Şeyhi olan Abdülbâki Efendi (1883-1935) hakkındaki eser, üç bölümden müteşekkildir. Birinci bölümde Abdülbâki Efendi’nin hayatı, şahsiyeti ve eserleri ele alınırken ikinci bölümde Türkçe şiirleri ve üçüncü bölümde de nesirlerinden örnekler ele alınmıştır. Abdülbâki Efendi’nin hayatının ele alındığı ilk kısımda, soyu ve ailesi, dedesi Şeyh Osman Salahaddin ve babası Şeyh Mehmed Celâleddin Efendiler, tahsil hayatı ve hocaları, şeyhliği, Mücahidin-i Mevleviye hatıraları ve vefatı üzerine yazılan yazılar gibi birçok konu işlenmektedir. Eserde Abdülbâki Dede’nin şeceresi, fotoğraf ve belgeleri yayımlanmıştır. Son olarak kitaba dizin eklenmiştir.

37. Mustafa Özdamar, *Haçkalı Baba*, İstanbul: Kırk Kandil Yayınları, 2003, 120 s.

Tayy-i mekân edip mürşidinin huzuruna çıkmasıyla mürşidi, Kâdirî meşayihinden Çorumlu Mustafa Efendi tarafından “Kuş Mustafa” lakabı konulan, daha çok Haçkalı Baba adıyla tanınmış Mustafa Tarhan (1849-1949) Efendi’nin kaleme alındığı bu eserde bir asırlık ömründen geriye kalan bazı hatıralar ve menkıbeler okuyucuya sunulmuştur. Eserde hatıralarına başvuru kişileri arasında, Sabit Yavuz, Mustafa Yazıcı, Cerrahi müridi Nuri Kırgız, Enver Abdik, İlyas Hayrioğlu, Hacer Gür (Komşusu) Yunus Kahraman, Eyüp Sabri Eyüboğlu, Göreleli Ömer Bey, Ali Şenel ve Remzi Köknar yer almaktadır. Eser, Özdamar’ın Haçkalı Baba için kaleme aldığı şiir ile bitmektedir.

38. Memmed Aslan, *Bir Sultan Yaşardı Sultantepe’de*, trc. Necmettin Akbulut, İstanbul: Erkam Yayınları, 2003, 135 s.

Afganistan şairlerinden Mehmed Aslan kaleme aldığı bu çalışmada, Nakşibendi – Halidî şeyhi Musa Topbaş Efendi (1917-1999) ile bazı hatıraları ve izlenimlerinin yanı sıra kendisi ile yapmış olduğu bir sohbetin metnini de okuyucuya sunmaktadır. Eser içerisinde Mehmed Aslan’ın objektifinden Musa Efendi’ye ait fotoğraflar da bulunmaktadır.

39. Carl Vett, *Dervişler Arasın İki Hafta: Danimarkalı Parapsikoloğun 1925 Yılında İstanbul'daki Kelâmî Dergâhı'nda Başından Geçen Son Derece İlginç Olaylar*, ter. Ethem Cebecioğlu, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2004, 255 s.

“...Nakşibendî dervişleri arasında, bir dergâhta derviş olarak bir süre yaşamasına izin verilen ilk gayrimüslim” olarak kendini tanıtan Carl Vett’in kaleme aldığı bu eser Nakşibendi-Halidi Kolu (Tâhâ el-Harîrî’den icazet) ve Kâdirî (Seyyid Abdülhamid Rifkânî’den icazet) Şeyhi Esad Erbilî ve tarikat çevresini tanıtmaya açısından son derece kıymetlidir. Bir tekke günlüğü mahiyetindeki bu eserde müellif, 14 günlük Kelâmî Dergâhındaki hatıraları haricinde, Mevlvî ve Rifâî Dergâhları ziyaretlerindeki izlenimlerine, Selimiye Dergâhındaki Esad Erbilî’nin oğlu Mehmet Ali Efendi’ye ziyaretinden kalan hatıralara, Mahmud Muhtar Paşa ile ilgili anılarına yer vermiştir. Eserin ekler kısmında, kendi kalemlerinden Esad Erbilî ve Mehmet Ali Efendilerin terceme-i hâlleri yayınlanmış ayrıca Küçük Hüseyin Efendi ve Mehmet Ali Aynî hakkında da malumat verilmiştir.

40. Ali Osman Koçkuzu, *Paşadairesi - Fahrettin Kulu ve Haciveyiszâde Mustafa Kurucu Hoca Efendilerin Hayatı*, Konya: Damla Ofset, 2004, 382 s.

Eser, Konya’da Nakşibendî-Hâlidî şeyhlerinden Bahâeddin Efendi’nin irşadından geçen Fahri Efendi (1880-1950) ve Haciveyiszâde Mustafa Kurucu’ya (1887-1960) dair bir biyografi-hatırat türüdür. Koçkuzu, gerek ulaştığı şahsi arşivleri ve gerekse kendi hatıraları üzerinden eseri inşa etmiştir. Eser içerisinde muhtelif mektuplar da yayımlanmıştır.

41. Mustafa Aşkar, *Çankırlı Astarlızâde Mehmed Hilmi Efendi*, İstanbul: Sistem Matbaacılık, 2005, 256 s.

“Türk insanının İslâm’a açılan penceresi olan tasavvuf alanının önemli şahsiyetlerinden” olan Astarlızâde Mehmed Hilmi Efendi (1876-1962), Şeyhi Çerkesli Mehmed Hilmi Efendi gibi hem Nakşibendîye - Hâlidîye koluna hem de Mevlvî tarikatına müntesip olması bakımından câmiu’t-turûk bir şahsiyet olarak zikredilmektedir. Eser üç bölümde ele alınmıştır. Birinci bölümde, -gelini Sabiha Astalı tarafından aktarılan rivayetlerden oluşan- hayatı, şahsiyeti ve eserleri; İkinci bölümde, tarîkatı, silsilesi, yetiştirdiği insanlar (Sadık Bayram, Sabiha Astarlı, Muhittin Astarlı, Necâti Gökçınar, Aziz Sertkaya, Hacı Hafız Mustafa Gökmen, Tevfik Mutlu, Şaban Sencer vd.) ve dergâhı (Çankırı Merkez Dergâhı, Paşa Köy’deki Dergâhı); üçüncü bölümde, tasavvuf anlayışı, duaları, hatıraları ve mektupları ele alınmıştır. Eserin sonuna ek olarak, Astarlızâde Efendi’nin kütüphanesindeki kitapların listesi, eser içinde geçen bazı şahısların özgeçmişleri, belge ve fotoğraflar eklenmiştir.

42. İsmet Binark, *Dost Kapısı Ezel ve Ebed Arasında: Ken'an (Rifâî) Büyükaksoy*, İstanbul: Cenan Eğitim, Kültür ve Sağlık Vakfı Neşriyatı, 2005, 255 s. [İç kapak eser ismi: Dost Kapısı Ezel ve Ebed Arasında: Ken'an (Rifâî) Büyükaksoy Yazdıkları ve Söyledikleri Hakkında Yazılanlar ve Söylenenler]

Muhtelif kalemlerin yazılarından oluşan bu eser, İlhan Ayverdi'nin "büyük bir gayret ve ihlâsla bu işe girişmiş, gelecek nesiller için, O'nun 'Dost Kapısı'ndan bir rahmet demeti sunmaya vasıta" olarak gösterdiği "manen vazifelendirilmiş" olarak takdim ettiği İsmet Binark tarafından derlenip bir araya getirilmiştir. Kenan Gürsoy'un takdim yazısıyla başlayan eserde, Sâmiha Ayverdi tarafından kaleme alınan "Ken'ân Rifâî'nin hayat hikayesi" başlığı ile birlikte "Talebelerinin kalemyle Ke'an Rifâî" ve "Dibine ışık veren mum: Aile fertlerinin kalemyle Ken'ân Rifâî" başlıklı bölümleri yer almaktadır. Talebelerinden, Sâmiha Ayverdi, Sofi Huri, Safiye Erol, Semîha Cemâl, Meşküre Sargut, Türkân Erkmén, Müjgan Cunbur'un yazıları yer alırken; aile efradından, Kâinat Büyükaksoy, Asiye Cenân Büyükaksoy, Cemil Büyükaksoy, Ayşegül Kaytaç, Alican Gürsoy, Kenan Gürsoy'un yazıları bulunmaktadır. Ayrıca çalışmada, eserlerinden sunulan "demetler" ile birlikte hakkında yazılmış mektuplar ve basında çıkan yazılardan (Cevdet Perin, Cahit Tanyol, Necdet Evliyagil, Zeria Karadeniz, Nezihe Araz, Ercüment Demirer) seçmeler sunulmaktadır. Eserin sonunda 40'a yakın görsel bulunmaktadır.

43. Hüseyin Kutlu, *Hâce Muhammed Lutfî (Efe Hazretleri) Hayâtı, Şahsiyeti ve Eserleri*, İstanbul: Efe Vakfı Yayınları, 2006, 192 s.

Hüseyin Kutlu'nun, Alvarlı Efe'ye "ait bazı belge ve bilgilerin bir araya getirilerek sunumundan ibaret" olarak gösterdiği bu eseri, sekiz bölümden müteşekkildir. Birinci Bölüm, Hâce Hüseyin Efendi'nin hayatı ve tasavvufî seyri hakkında; İkinci ve üçüncü bölüm, Efe Hazretlerinin hayatı ve şahsiyeti hakkında; dördüncü ve beşinci bölüm, Efe Hazretleri'nin eserleri, mektupları, vasiyeti, menakıpları hakkındadır. Çalışmanın, "Efe Hazretleri'nden Güzel Sanatlara Yansıyanlar" başlıklı beşinci ve "Efe Hazretleri'nden Mûsikîye Yansıyanlar" başlıklı altıncı bölümlerinde sözlerinin hat sanatıyla bir araya getirildiği hat levhaları ve musiki ile demlendirildiği besteler yer almaktadır. Eserin sekizinci ve son bölümde aile şeceresi detaylı bir şekilde tablo halinde sunulmaktadır. Kitap içerisinde, Efe Hazretlerinin, tarikat silsilesi ve bu silsilede yer alan meşayih hakkında da kısa biyografik bilgiler de verilmektedir.

44. Hüseyin Vassaf, *Remzinâme*, haz. Yakup Şafak, Konya: Tekin Kitabevi Yayınları, 2006, XXX+92 s.

Ahmet Remzi Dede'nin hayatını, kişiliğini ve eserlerini ihtiva eden *Remzinâme* adlı eserinin metninin yayımlandığı eserde, ilk olarak eserin müellifi Hüseyin

Vassaf ve *Remzinâme* hakkında bir giriş metni bulunmaktadır. Hüseyin Vassaf'ın kaleme aldığı risalesinde, Ahmed Remzi Efendi'nin büyükleri Süleyman Turâbi, Ahmed Remzi ve Süleyman Atâullah hakkında bilgiler vermekle birlikte akabinde Ahmed Remzi Akyürek Efendi'nin küçüklüğünden tahsil hayatına, ilk memuriyet yıllarından Mevlevîliğe intisabına, Kütahya, Kastamonu Halep, Üsküdar Şehyliğine dair bilgiler sunulmaktadır. Kişiliğinin de ele alındığı bu risale, eserleri hakkında bilgiler, şiir ve nesrinden örneklerle hitama ermektedir. Metnin sonunda indeksi de bulunmaktadır. Eserin ekler kısmında ise *Sefîne-i Evliyâ*'da Ahmet Remzi Efendi bahsi ve Remzi Dede'nin F. Nafiz Uzluk'a yazmış olduğu üç mektubun sureti de yer almaktadır.

45. Âdem Ergül, *Sâhibü'l-Vefâ Hâce Mûsâ Topbaş -Kuddise Sirruhu-*, İstanbul: Erkam Yayınları, 2007, 424 s.

Halifesi ve oğlu Osman Nuri Topbaş'ın "O Ne Güzel Kuldu!" başlığını taşıyan bir takriz yazısıyla başlayan eser, Osman Nuri Efendi'nin "hususî arzusu üzerine" müridanından Âdem Ergül tarafından kaleme alınmıştır. Ergül'ün kaleme aldığı bu eser, giriş ve dört bölümden müteşekkildir. Giriş bölümünde (s. 23-52), yaşadığı dönem ve çevresi hakkında bilgi verilmekle birlikte Topbaşzâde Ailesi hakkında da malumat aktarılmaktadır. Birinci bölümde (s. 53-120) hat sanatı ile ilgisi ve ticaret hayatı gibi özel konuları da içeren hayatı üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümde (s. 121-250), manevî eğitiminde büyük rol oynayan Mahmud Sami Efendi ile tanışmasından intisabına ve irşat icazeti almasına dair konuları içeren tasavvufî hayatına dair mevzular ele alınmıştır. Ayrıca bu bahiste sohbetlerinden bazı kesitlere, seyahatlerine ve *Altınoluk* Dergisinde de yayınlanan bazı mektuplarına da yer verilmiştir. Musa Efendi'nin şahsiyetine dair konuların işlendiği üçüncü bölümün ardından (s. 251- 370) eserin son bölümünde (s. 371-421) son günlerine dair hatıraları, vasiyeti ve hikmetli sözleri, fotoğraf albümü okuyucuya sunulmaktadır. Bu son bölümde indeks de yer almaktadır.

46. Hasan Hilmi Özdemir, *Bolvadinli Yörükzâde Ahmet Fevzi Efendi*, Ankara: Baran Ofset, 2007, 204 s. [Yeni Baskı: *Bir Allah Dostu Bolvadinli Yörükzâde Ahmet Fevzi Özdemir*, Afyonkarahisar: Afyonkarahisar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Kültür Yayınları, 3. Baskı, (t.y.), 382 s.]

İstanbul'da Gümüşhânevî Dergâhına giderek Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi hazretlerinin halifesi Kastamonulu Hasan Hilmi Efendi'ye intisab edip ardından kendinden hilafet almış olan Ahmet Fevzi Efendi hakkında kaleme alınan eser üç bölümden müteşekkildir. Eserin ilk iki bölümünde (s. 21-216) Ahmet Fevzi Efendi'nin hayatı, tahsili, şahsiyeti, bazı hatıraları ve irşad ve feyz aldığı dostları (Mehmet Vehbi Efendi, Musa Kazım Efendi, Hasan Hilmi Efendi, Safranbolulu İsmail Necati Efendi) hakkında bilgi verilmiş, Ahmet Efendi'nin biyografisine

dair belgeleri, icazetnâmeleri, mektupları ve fotoğrafları yayımlanmıştır. Üçüncü bölümde (s. 217-277) müellifin “Allah Dostları ve Tasavvuf” başlıklı araştırma yazısı bulunmaktadır. Eserin sonunda indeks yer almaktadır.

47. Sadiye E. Aykaç, *Seyyid Muhammed Raşid Erol Hz., İstanbul: Akış Yayınları, 2007, 172+4*

“Halk için Hakk’ı arayan, yine halk içinde Hakk’a ulaşan mübarek bir insanın zahmetten rahmete geçen, hoşgörü ve sevgiyle yaşanmış bir hayat hikayesini” kaleme aldığını belirten Aykaç, Şeyh Muhammed Raşid Erol Efendi hakkındaki eserini dört ana bölüm üzerine kurmuştur. İlk bölümde (s.17-95) Şeyh Efendi’nin yaşadığı muhit ve çevreleri de göz önünde bulundurarak bir hayat hikayesini okuyucuya sunmaktadır. İkinci bölümde (s. 95-138) Şeyh Efendi’nin tarikat silsilesini ve Nakşibendiye hakkındaki görüşleri ile birlikte sohbetlerinden derlemiş olduğu bölümleri aktarmaktadır. “Bilmeyene Hayret, Bilene Keramet” başlığını taşıyan üçüncü bölümde (s. 139-146) Şeyh Efendi ile ilgili ilginç hadiseler ve hatıralar yer almaktadır. Eserin son bölümünde (s. 147-171) Şeyh Efendi’ye dair Hekimoğlu İsmail, Vehbi Vakkasoğlu ve Namık Kemal Zeybek’in kaleme aldıkları yazılar okuyucuya sunulmaktadır.

48. Maruf Çaksu, *Kültür Hayatımıza Hizmet Edenler Balıkesirliler 2 Mücahid ve Mutasavvıf Hasan Basri Çantay, Balıkesir: Liva Yayınevi, 2. Baskı, 2008. 98 s.*

Nakşi şeyhlerinden Mustafa Tâki Efendi’den Nakşî tariki üzere el alan, Melek Efendi’ye de intisabı bulunan ve Abdülaziz Mecdi Tolun Efendi’ye yakınlığıyla da bilinen Hasan Basri Çantay Efendi’nin (1887-1964) tarikata intisabını da anlatan eserde, basın hayatına girişinden M. Akif Ersoy ile dostluğuna ve politik hayatına dair bilgiler okuyucuya sunulmaktadır. Matbu ve gayri matbu eserlerinin de zikredildiği çalışmada “Hayatından Davranış Modelleri ve Hatıralar” başlıklı bölüm içerisinde Ecz. M. Alpaslan Özçelik, Ahmet Kurter, İsmail Deniz, Mustafa Deniz, Abdüllâtif Çantay, İsmail Nur Çantay, Şeref Eğinlioğlu, Ahmet Aydın Bolak, Selçuk Özçelik, Emekli Albay K. Cemalettin Gürlek, Oğlu Mürşit Çantay, Mustafa Çağırğan, Sedat Apaydın, Ali Öztaylan, Asaf Ataseven, Abdülsabır Şahin, Süleyman Yalçın gibi şahıslardan hatıralar aktarılmaktadır. Müellif, eserinin sonuna kendi arşivinden H. Basri Çantay’a ait bazı fotoğraflarını da yayımlamıştır.

49. İhramcızâde İsmail Hakkı Altuntaş, *Gavs-ül Âzam İhramcızâde Hacı İsmail Toprak Kuddise Sırruhu’l-Azîz – Nakşî-Hâkî Tarikatı ve İlm-i Ledüin Sırları, İstanbul: Gözde Matbaacılık, t.y., 795 s.*

Müellifin, 1992 yılında yapmış olduğu tezinden hareketle müritlerinin hatıraları ile de destekleyerek kaleme almış olduğu hacimli eserinde, İsmail Hakkı Efendi’nin tercüme-i hâli, tasavvufî hayatı, menkıbe ve kerametleri, şahsiyeti,

hizmetleri, şöhreti ve nüfuzu üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu bahisler içerisinde Şeyhi Mustafa Hâki'ye intisabı ve müritliği, halifeleri (Osman Hulusî Efendi) ve silsilesi hakkında da bilgiler yer almaktadır. Eserin ikinci kısmı (s. 505-774) ise İsmail Hakkı Efendi'nin silsilesinde bulunan Nakşi-Hâki meşayih hakkında bilgilerle birlikte Nakşi-Hâki tarikatı adabı ve prensipleri, Mürşid-Mürid münasebetleri, Kadın ihvanın durumları gibi konulardan oluşmaktadır.

50. İhramcızâde İsmail Hakkı Altuntaş, *Gavs-ül Âzam İhramcızâde Hacı İsmail Toprak Kuddise Sırruhu'l-Azîz, İstanbul: Gözde Matbaacılık, 2009, 117+30 s.*

“Belgesel roman türü” olarak yazıldığı belirtilen bu eserde, “İsmail Hakkı Efendi'nin hayatında geçen olaylar, kendi sohbet ve konuşmaları” derlenip senelere dağıtılarak yayımlanmıştır. Müellifin daha önceden araştırma türünde yazmış olduğu eserini tamamlayıcı olarak kaleme aldığı bu çalışmanın sonuna Evrâd-ı Kudsiyye (Bahaiyye) de eklenmiştir.

51. M. Esad Coşan, *Mehmed Zahid Kotku, İstanbul: Server İletişim (Tasavvuf Serisi Nu: 2), 2. Baskı, 2009, 166 s. [İlk Baskı: 2008]*

Eser, Mahmud Esad Coşan'ın, selefi Mehmed Zahid Kotku (1897-1980) hakkında “çeşitli vesilelerle, farklı zaman ve mekânlarda yazdığı yazı ve yaptığı konuşmaların” bir araya getirilmesiyle meydana çıkmıştır. Şeyhinin tarikata ilk intisabını “Kendisinin tuttuğu bir günlüğü vardı. Kimse bilmez, benim yanımda mahfuz... Ta askerliğe gittiği zamanlarda kendi el yazısıyla her gün hatırasını yazmış. Oradan kendi el yazısıyla biliyorum ki 16 Temmuz 1336 tarihinde Aya-sofya Camii'nde Cuma namazını kıldıktan sonra; Yusuf Ziya Binatlı Hocamız'ın muhterem pederi, hemşehrisi Dağıstanlı Ömer Ziyâüddin hazretlerine gidip intisap eylemiş. “Elhamdülillah Tarikat-ı Aliyye'ye girmem bugün nasip oldu.” diye defterine el yazısıyla yazılmış olduğu için sahit bir bilgi olarak onu kaydetmişim” diye anlatan Esad Coşan'ın, 1990-2000 yılları arasındaki sohbetlerinden derlenen eserde, Kotku'nun hayatından, kerametlerinden, kendileriyle ilk tanışmalarından, tasavvufi düşüncelerinden bahsedilmektedir. Kotku'nun müritlerinden Celal Hoca'ya dair önemli hatıralar da aktarılmaktadır.

52. Şeyh Mehmed Şemseddin Mısırî, *Niyazî-i Mısırî'nin İzinde Bir Ömür Seyahat – Dildâr-ı Şemsi, haz. Mustafa Kara – Yusuf Kabakçı, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2010. 243 s.*

Halvetî-Mısırî meşayihinden, “Osmanlı asırlarında Bursa'da yaşayan sufiler eser verme, kitap yazma konusunda bir sınıflandırılmaya tabi tutulursa İsmail Hakkı Bursevî'den sonra ikinci sırayı alan” Şemseddin Ulusoy Efendi'nin (1867-1936) kaleminden çıkan seyahatnâme türündeki bu eser, Şemseddin Efendi'nin,

şeyhi Niyazi Mısıri'nin Limni adasındaki tekke ve türbesini ziyaret amacıyla yapmış olduğu yolculuk ve bu yolculuk sırasında yaşadığı hadiseler, tanıştığı kişiler ve onlarla ilgili hatıraları anlatması açısından önemli bir hatırat türü olduğu da söylenebilir. Şemseddin Efendi eserinde, İstiklal Harbi, ilk meclisin açılışı, saltanat ve halifeliğin kaldırılması, tekke ve zaviyelerin kapanmasına dair hatırasında kalan izleri ve düşüncelerinin yanı sıra Rakım Elkutlu, Kenan Rifai, Elif Efendi, Abdülkadir el-Belhi, Hüseyin Vassaf, İbnülemin, Namık Kemal, Süleyman Nazif, Şehbenderzâde, Rıza Tevfik, Sadık Vıcdani, Esad Erbili ve M. Ali Ayni gibi bazı meşayih ve üdeba ilgili hatıralarına da yer vermektedir. Ayrıca, Bursa'da tanıdığı meşayih ve yakınları, müritleri, hocaları ve dostlarından da bahsetmektedir.

53. Mahmud Efendi Hazretleri, *Hazrat-ii Mevlâna eş-Şeyh Mahmud en-Nakşibendi el-Müceddidi el-Hadidi el-Ûfi (kuddise sirruhu)*, İstanbul: Ahıska Yayınevi, 2010, 128 s.

Ahıskalı Ali Haydar Efendi'den almış olduğu icazetle, Nakşibendiye silsilesine giren Mahmud Ustaosmanoğlu Efendi'nin kaleme alındığı bu çalışmada, Mahmud Efendi'nin çocukluk ve gençlik dönemleri, askerlik yılları, Ali Haydar Efendi ile tanışması ve intisabı gibi konuların işlendiği hayatı; bazı dini meselelerdeki düşünceleri; zahiri ve ledunnî ilimlerde kendilerinden feyizlendiği Mehmed Rüştü Aşıkıtlı Efendi, Çalekli Hacı Dursun Feyzi Efendi, Tesbihcizâde Hacı Ahmed Efendi ve Ali Haydar Efendi hakkında okuyucuya bilgiler sunulmaktadır.

54. Mahmûd Sâmi Efendi'den *Hâtıralar 1-3*, Mustafa Eriş (der.), İstanbul: Erkam Yayınları, (I-II. Cilt, 2010) (III. Cilt, 2014), 168 s.; 208 s., 152 s.,

“Sevenlerinin dilinden ... *Altınoluk* mecmuâsında yayınlanan hâtıra türü yazılar bir araya” getirilerek ortaya çıkan bu derleme eserler, Mahmud Sami Ramazanoğlu'nun hayatına dair önemli hatıralar içermektedir. Lütfi Eraslan, Abdülkadir Kökdil, Musa Topbaş (Halefi), Abdullah Sert, Hüseyin Coşkun, Ahmed Ertaş, Mustafa Eliboyalı, Mahmud Kalfa, İbrahim Turan, Hüseyin Sevinç, Hizbullah Piroğlu, İlhan Armutçuoğlu, Abdullah Ramazanoğlu (Yeğeni), Sâdettin Ağaçlı, Necip Fazıl Kısakürek, Hüseyin Tipi, Mustafa Alemdar, Ali Hüsrevoğlu, Nuri Arslan, Hulûsi Baybal, Rıza Çöllü, İbrahim Ethem Bilgin, Dr. Semih Bey, Mustafa Necati Bursalı, Osman Şevket Yardımcı, Yusuf Ferid, Mehmed Saraç, Abdülkerim Güçlü, Mehmet Mencet, Dursun Aksoy, Mehmed Topçu, Sadi Özayan, İbrahim Koçaşlı, Mahmud Kirazoğlu, Ahmed Perek, Tahsin Yatman, Ebubekir Yücel, Hasan Hüseyin Aral gibi ekseriyetle müritleri tarafından aktarılan bu hatıralarda Şam ve Medine dönemine dair hatıralar da bulunmaktadır.

55. *Silsile-i Sâdât'ın 33. ve Son Halkası Süleyman Hilmi Tunahan (K.S.), İstanbul, 2010, 31 s.*

Naşibendiye'nin Müceddidiye koluna mensup Şeyh Salahuddin b. Mevlânâ Siracüddin'den irşad vazifesini alan Süleyman Hilmi Tunahan (1888-1859) hakkındaki bu eserde, kendisinin İstanbul'daki tahsil hayatı ve tarikat silsilesi üzerinde durulmuştur. Eser içerisinde ayrıca Tunahan'ın hayat kronolojisi, medrese icazetnâmeleri ve Hamid Aytaç imzalı "Ebu'l-Faruk Süleyman Hilmi kaddesallâhü'l-azîz" yazan bir tuğra yer almaktadır. Eserde 3 görsel bulunmaktadır.

56. *Mehmet Karayalman, Ünyeli Tashızade Hacı Yusuf Bahri Efendi, İstanbul: Dila Yayıncılık, 2011, 656 s.*

Kitap, Ahmet Ziyaeddin Gümüşhanevî'nin halifelerinden, müderris ve şeyh Yusuf Bahri Efendi'nin İstanbul'daki eğitim hayatı, Gümüşhanevî'ye intisabı, Ünye merkezli olmak üzere Orta Karadeniz'deki irşad faaliyetlerini anlatmakta ve yetiştirdiği talebelerini ve dervişlerini -kendilerinden derlenen hatıralardan hareketle- aktarmaktadır.

57. *Allah Dostunun Dünyasından: Hacı Mûsa Topbaş Efendi ile Sohbetler, İstanbul: Erkam Yayınları, 2012, 192 s.*

Eser, Musâ Topbaş Efendi'nin (1917-1999) Abdullah Sert, Ahmet Taşgetiren, Murat Karaman ve Osman Nuri Topbaş ile yaptıkları sohbetlerden derlenerek yayımlanmıştır. İlk kez *Altınoluk* Dergisinde, Musâ Topbaş'ın müstear ismiyle (Sâdık Dâna) neşredilen bu sohbetlerde, gençlik dönemine, aile hayatına, hat çalışmalarına, Medine yıllarına ve tasavvufi hayatına dair önemli hatıralar yer almaktadır. Musâ Topbaş sohbetlerinde, Necip Fazıl, Elmalılı Hamdi Yazır, Esad Erbîlî, Ali Fuat Başgil, Hamit Aytaç, Kemal Batanay, Bediüzzaman ve Rebi Molla gibi önemli şahsiyetlere dair hatıralarını da kısaca aktarmaktadır. Kendilerinden halifelik almış oldukları Mahmut Sami Ramazanoğlu ile ilgili hatıraları kitabın ekseriyetini oluşturmaktadır.

58. *M. Fatih Çıtlak, Huzur Defteri, İstanbul: Sufi Kitap, 2012, 305 s; Huzur Defteri II: Mürşid Sohbetinden Bir Demet, İstanbul: Sufi Kitap, 2017, 288 s.*

Halvetî-Cerrâhi Şeyhi Safer Efendi'nin, müritlerinden Fatih Çıtlak'a söylemiş olduğu "Oğlum, sohbetimi dinlerken bir yandan defterine not al, ses kayıtlarını alanlardan daha sonra eksikleri giderirsin. Ben de şeyhimin huzurundayken hep deftere kaydettim. Kim bilir belki bir gün bunları kitap haline getirir, neşreder-sin." sözüyle başlayan bir defterin hikayesi. Bir müridin (Fatih Çıtlak) Cerrahi Âsitanesi'ndeki notlarının bir araya getirilmesiyle meydana çıkan eser, tekke hayatını ve Nureddin Cerrahi ve halifelerine dair menkıbeleri, Muzaffer Ozak ve özellikle Fahreddin Efendi'yi ve onun çevresinde cereyan eden hadiseleri ihtiva etmektedir.

59. S. Burhanettin Kapusuzoğlu, *Yozgatlı Şakir Efendi: Bir Sırlı Zatin Hayatı ve Hatıratı*, Ankara: Kurtubu Kitap & Kahve Yayınları, 2012, 119 s.

“Ülemeden ve evliyadan bir zat olan Yozgatlı Şakir Efendi’nin hayat ve hatıratını, -en azından hafızalarda saklanan bilgiler yok olmadan- muhtasar da olsa tespit amacıyla gösterilen mütevazi bir gayretin hasılası” olarak gösterilen çalışmada, ilk olarak Mehmet Şakir Efendi’nin yaşadığı muhit olan Yozgat’ın tasavvuf tarihi ele alınmaktadır. Yozgat’ta bulunan tekkelerden mutasavvıflara, medreselerinden şehir kültürüne kadar birçok konuda muhtasar bilgiler verilmektedir. Eserin ikinci bölümünde (s. 43-84) Mehmet Şakir Efendi’nin tercüme-i hâli, tarikat silsilesi, Birinci Cihan Harbi ve Milli Mücadele hatıraları, civar halkının Mehmed Şakir Efendi’ye dair hatıraları, müridi ve halifelerinden Şeyhzade Ahmed Şevki Efendi’nin şeyhi ile ilgili hatıraları okuyucuya sunulmaktadır. Müellif bu bölümü, Şeyhzade Ahmet Şevki Ergin, Ömer Faruk Ergin, Ömer Faik Boran, Mehmed Nuri Özbay, Mehmed Gazi Uz’un şahitliklerinden, Halil Fevzi İpek, Saffettin Akcan ve Abdülkadir Yüce’nin belge ve hatıralarından, şahsi arşivinden ve Şakir Efendi’nin şahsi arşivinden faydalanarak kaleme aldığını belirtmektedir. Üçüncü bölümde (s. 87- 104) Şakir Efendi’nin halifesi Muharrem Feyzi Efendi hakkında bilgi ve şeyhi ile olan hatıraları aktarılmaktadır. Halil Fevzi İpek ve Muharrem Efendi’nin torunu Mümin Tüzener’in bilgi ve belgelerine başvurularak yazılan bu bölümde, Muharrem Efendi’nin şiirleri de latin harfleri ile birlikte yayımlanmıştır. Eserde zeyl olarak Yozgat Müftüsü Şeyh Mehmed Hulûsi Efendi’nin tercüme-i hali verilmektedir.

60. Tosun Bekir Bayraktaroğlu, *Amerika’da Bir Türk Şeyh Tosun’un Hatıratı*, İstanbul: Sufi Kitap, 2012, 221+2 s.

“Robert Kolej’de geçen gençlik yıllarında sosyalist; Batı’da geçen sanat dolu döneminde bohem ve anarşist; Fas’ta geçen ticaret döneminde zengin ve aristokrat; İstanbul’daki Cerrahî tekkesindeyken derviş; New York yıllarında ise şeyh” olarak Tosun Efendi’nin (1926-2018) hayatını özetleyen Talât Halman’ın takdimiyle başlayan eserde, Halveti-Cerrahî Şeyhi Tosun Efendi’nin kendi kaleminden hayat hikayesini okumaktayız. Gençlik yıllarından arayış içerisinde olduğu yıllara ve mürşidi Muzaffer Ozak’ın icazeti ile Amerika’da başladığı irşad vazifesine dair birçok hatıralarını okuyucuya sunmaktadır.

61. *Yozgatlı Şeyhzâde Ahmet Efendi (K.S.) -10. Yıl Armağanı-*, ed. Ali Şakir Ergin, Yozgat: Ahmet Şevki Ergin Kültür ve Hizmet Vakfı Yayınları, 2012, 352 s.

Seyr ü sülûkuna ilk olarak 1925 yılında amcazâdesi ve kayınpederi, Halvetî-Kâdirî şeyhi Müderris Hâfız İbrahim Edhem Efendi’ye intisabıyla başlayan akabinde sırasıyla Nakşibendî Şeyhi Dedikhasanlı Müderris Şakir Efendi ve kendisinden

halifelik aldığı Ayazma Camii İmam Hatibi Mustafa Hulûsî Efendi'nin irşad ve himayesinde kemal bulan Şeyhzade Ahmet Şevki Ergin Efendi'nin vefatının 10. sene-i devriyesi münasebetiyle kaleme alınan bu çalışma yarı biyografi-hatırat türünde bir çalışmadır. Şeyh Efendi'nin oğlu Ali Şakir Ergin'in takdim yazısıyla başlayan eser, bir giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında (s. 19-60) Ali Şakir Ergin'in babası hakkında kaleme aldığı kısa bir tercüme-i hâli ve Mehmet Güneş'in, Şeyh Efendi'nin vasıflarını anlatan bir yazısı yer almaktadır. "Şeyhzâde Ahmed Efendi (K.S.)'nin Muhîti" başlıklı birinci bölümde (s. 41-60) Şeyh Efendi'nin dedesi Büyük Şeyh Efendi Hacı Ahmed-i Veli, mürşitleri Dedikhasanlı Şakir ve Mustafa Hulûsî Efendiler hakkında yazılar bulunmaktadır. Eserin ikinci bölümü (s. 61-100) ise kendisini tanımış olan şahısların (Ahmet Yaşar Ocak, Ahmet Güner Sayar, M. Yaşar Kandemir, Hacı Halil İpek, Ahmet Ergin, Serhat Ünsal, Mustafa Ağırloğlu, Ecz. Mehmet Ali Çakır, Mehmet Güneş) hatıralarını paylaştıkları yazıları ihtiva etmektedir. "Tasavvuf ve Tarikatlar" başlıklı üçüncü bölümde (s. 101-319) Tasavvuf araştırmalarına dair farklı kalemlerden (Süleyman Uludağ, Ahmet Yaşar Ocak, Mustafa Kara, İsmail Kara, Abdurrezzak Tek, Mustafa Öcal, Safi Arpaguş, Ahmet Güner Sayar, Ali Köse, Nihat Boydaş, Salih Çift, Hayati Hökelekli, Mehmet Güneş ve Ali Şakir Ergin) çıkmış çeşitli yazılar yayımlanmıştır. Eserin Dördüncü ve son bölümüne Şeyh Efendi'ye dair fotoğraf ve belgeler yer almaktadır.

62. Ziya Aktaş, *Menkîbelerle Halvetî Seyhi Mehmed Emîn Güvener (Şebinkarahisârî) (KS) ve Kutlu Yolu, İstanbul: Âlem Yayıncılık, 2012, 479 s.*

Dört bölümden müteşekkil olan eserin birinci bölümünde (s. 21-164) Halvetî şeyhlerinden Mehmed Haydar Keşâbî Efendi'nin halifelerinden Mehmed Emin Efendi'nin hayatı, tasavvufi yolculuğa göre tasnif edilerek (intisab öncesi, sonrası ve irşad dönemi) okuyucuya sunulmaktadır. İkinci bölümde (s. 165-248) şahsiyeti, üçüncü bölümde (s. 249-318) tarikatı (Halvetilik yolu) ve tarikat erkânı ve dördüncü bölümde (s. 319-458) ise irşad silsilesi ve bu silsilede bulunanlar hakkında kısa bilgiler aktarılmaktadır.

63. Ali Şakir Ergin, *Gönül Ufkunda Bir Şeyh Bir Şeyhzâde, İstanbul: Seçil Ofset, 2013, 293 s.*

Nakşibendi meşâyihinden Şiranlı Mustafa Rûmî Efendi'nin irşadından geçen "Bir Şeyh" Dedikhasanlı Mehmed Şakir (Suntay) Efendi ile onun halifesi "Bir Şeyhzâde" Ahmed Şevki Ergin Efendi'nin konu edinildiği eser, Ahmet Yaşar Ocak'ın takdim yazısıyla başlamaktadır. Ağırlıklı olarak Ahmed Şevki Efendi'nin ele alındığı çalışmanın giriş ve ilk bölümünde (s. 23-44), Ahmed Şevki Efendi'nin mürşidi ve kendisine "Kutb-i cihân" nâm lakabını verdiği Dedikhasanlı Mehmed

Şakir Efendi ile onun müşşidi Şıranlı Mustafa Efendi'nin hayat hikayeleri bulunmaktadır. İkinci bölümde (s. 45-158), Ahmed Şevki Efendi'nin büyük dedesi Şeyh Hacı Ahmed Efedî ile başlayan aile çevresi tanıtılmıştır. Ardından çocukluğu, tahsili ve köy öğretmenliğiyle başlayan memuriyet yılları ve müşşidi Şakir Efendi ile yaşadıkları anıları konu edinilmiştir. Bu bölüm içerisinde ayrıca iki dönem askerliği ve sonrasında Yozgat Maarif Dairesinde görev almasıyla başlayan yeni sürüveni ve yaşadıkları kaleme alınmıştır. Bölüm, aile ve sosyal hayatından ve vefatına kadar geçirdiği günlerden bahsedilerek bitmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde (s. 159-176) Şeyh efendinin ahlakı, tasavvuf ve tarikat anlayışı üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde (s. 177-194) Hac, umre ve bazı seyahat hatıraları yer almıştır. Beşinci bölümde (s. 195-217) Ahmed Şevki Efendi'nin çocuklarına bıraktığı vasiyetnamesi ve mektupları (orjinalleri de yayınlanarak) verilmiştir. Altıncı bölümde (s. 219-259) Şeyh Efendi'nin vefatı akabinde talebeleri ve yakın tanıyanlarının (Halil Bakışlı, Mehmet Güneş, H. Halil İpek, Ahmet Yaşar Ocak, Taha Akyol, Ahmed Güner Sayar, Ahmet Avcı, Ali Coşkun, Ekrem Dumanlı, Ali Erkan Kavaklı, Yasin Hatipoğlu, Osman Hakan Kiracı) onun hakkında yazdıkları yazılar paylaşılmıştır. Çalışmanın yedinci ve son bölümünde ise fotoğraflar haricinde vakfiye metinleri transkripte edilip orijinal halleriyle birlikte okuyucuya sunulmaktadır.

64. Son Asrın Âriflerinden Eş-Şeyh Es-Seyyid Mustafa Hayri Baba Malatyevî Rahmetullahi Aleyh, Serkan Çamdelen (der.), Ankara: Öncü Basım Yayın, 2013, 282 s.

Kâdirî tarikatinin Halisiyye kolu meşayihinden Hacı Baba Muhammed Kürkî'den halifelik alan Mustafa Hayri Baba (1895-1979) hakkındaki bu eserde "hakkında yazılmış kitaplardan, bizatihi Hacı Mustafa Hayri Baba hazretlerini görmüş ve onunla belirli zamanlarda beraber olmuş mürid ve müridelerinden, kendisinin evlatlarından edinilen bilgiler ve kendi sesinden hatıraları, sohbetleri" derlenmiştir. Çalışmada, ayrıca bazı müritlerine gönderdiği mektupları, 1976-77 yıllarına ait günlükleri de yayımlanmıştır.

65. Mehmet Emre, Üstazım Süleyman Hilmi Tunahan (Kuddise Sirruh) ve Hatıralarım, İstanbul: Sağlam Yayınevi, 2013, 128 s.

Müşşidi Süleyman Hilmi Tunahan Efendi ile ilk karşılaşmasını ve intisabını anlattığı "Bir Soru ve Bir Açıklama" başlıklı bölümle eserine giriş yapan Mehmet Emre, devamında Tunahan'ın hayatını (doğumu, nesebi, ilmi tahsili, talim hayatı) ele alıyor. Eserin muhteviyatının önemli bir kısmını oluşturan diğer bir bölüm de farklı şahıslar (Mehmed Ali Uçkun, Muzaffer Gıcı, Hüseyin Kumaş, Mehmet Karagöz, Halil Kölemen vd.) üzerinden rivayet edilen kerametlerine dair hatıralardır. Kitabın diğer kalan kısmında ise, çeşitli hatıralar ve Süleyman Hilmi Tunahan'ın bazı dini meselelerdeki düşünceleri aktarılmaktadır.

66. Hüseyin Kutlu, *Efe Hazretleri Alvar İmamı Muhammed Lutfi Efendi, İstanbul: Sufi Kitap, 2013, 175 + 15 s.*

“Efe Hazretleri’ni merak edenlere bir rehber, bir yol haritası” olarak sunulan bu eser, Hüseyin Kutlu ile yapılan uzun röportaj neticesinde ortaya çıkmıştır. Röportajın ilk bölümünde, Alvarlı Efe Hazretlerinin (1868-1956) babası Hâce Hüseyin Efendi’den ve onun irşadında önemli yere sahip Hacı Feyzullah, Mîr Hamza Nigârî ve -Efe Hazretleri’nin de mürşidi olan- Muhammed Küfrevî Efendiler üzerine konuşulmaktadır. Ardından röportaj, Efe Hazretleri’nin tasavvufi yolculuğu, Millî Mücadele yıllarındaki hadiseler, Bediüzzaman ile ilgili mektuplaşmaları üzerine devam etmiştir. Röportajın sonuna, konuşmalar esnasında geçen önemli mekanların fotoğrafları ve Efe Hazretlerinin sözlerinden oluşan bazı hat levhaları eklenmiştir.

67. Cafer Barlas, *Bilinmeyen Yönleriyle Dağistan Muhaciri Nakşibendî Şeyhlerinden Mürşid-i Kâmil Şeyh Şerafeddin Zeynel Abidin, Yalova: Dağistan Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, 2014.*

“Şeyh Şerafeddin (k.s.) Hazretleri hayatta iken, onun yaşamına tanıklık yapmış müritlerinin anıları yanında, Şeyh Efendi’nin köyden köye yazdığı mektup örnekleri, o yıllarda arşivlenmiş bazı belgeler, dönemin Bursa Valisi Abbas Halim Paşa’nın Şeyh Efendi hakkında Ankara’ya gönderdiği raporlar, Şeyh Şerafeddin’in T.B.M.M. konuşması ve tasavvuf hakkındaki beyanlarına” yer verilen bu çalışma on dört başlıktan meydana gelmiştir. Mehmet Mehdi Sungur’un takdimi ile başlayan eserde, Şeyh Şerafeddin’in irşadında önemli rol oynayan Ahmed Suğuri ve dayısı, kayınpederi ve aynı zamanda şeyhi Muhammed el-Medeni hakkında bilgi ve hatıralara da yer verilmiştir. Akabinde sırasıyla “Şeyh Şerafeddin Zeynel Abidin (k.s.) Hazretleri”, “Tarikatın Âdap ve Usûlleri”, “Gerçek Mürşit Kimdir ve nasıl olmalıdır”, “Şeyh Efendi’nin sohbetlerinde anlattıkları menakıplardan örnek”, “Şeyh Efendi’nin bazı duaları”, “Kozmik Bölüm: Şeyh Efendi’nin hapisane notları [Bursa, Yenişehir, Eskişehir ve idamla yargılandığı Ankara Hapishanesi’nde tuttuğu notlar]”, “Şeyh Efendi’nin mektupları [Şeyhi Muhammed el-Medeni’ye, Zevcesi Hatice Hanım’a ve müridi Yusuf Özcü’ye]”, “Şeyh Efendi’nin bilinmeyen yönleri”, “Şeyh Efendi’nin Kâtipleri [Abdülmeccid Evren Efendi, Musa Öz, Hafız Ahmed Yaşar, Mehmed Gölhan, Refik Sorguç]”, “Şeyh Efendi’yi Tanıyanların Anlattıkları [Ali Usta, “Has Müridlerinden” Sibgatullah Gayret, Hatice Özdilim, Fatma Baygün]”, “Şeyh Efendi için yazılmış şiirler”, “Şeyh Efendi’nin Türkiye ve Dağistan’da devam eden etkileri [Hacı Ahmed Hamdullah Efendi, Abdullah Dağistani, Nazım Kıbrısı, Yusuf Doğru, H. İhsan Tamgüney, Hasan Burkay, Hafız Kani Selçuk, Seyfeddin Yuşan, Hafız Oktay Ahmed Besler]”, “Fotoğraflar” başlıklı bölümler gelmektedir.

68. Yozgat – Sorgun – Gedikhasanlı Kutb-ı Cihan Mehmet Şakir Efendi (1853-1937), Yozgat: Yozgat Yenigün Gazetesi, 2. Baskı, 2014, 127 s.

Muhtelif kalemlerin yazılarından oluşan eserde, Mehmet Şakir Efendi'nin kısa biyografisi, menkıbeleri (Halil İpek'ten), Mürşidi Nakşibendiye meşayihinden Şiranlı Mustafa Nuri Efendi ve halifesi Ahmet Şevki hakkında hatıralar okuyucunun bilgisine sunulmaktadır. Eserin Şeyh efendiye ait fotoğraflar yer almaktadır.

69. Ahmet Murat, Karaman Müftülerinden Şeyh Muhammed Kudsi Çakılcı (ö. 1958), Karaman: Karaman Belediyesi Kültür Yayınları, 2014, 88 s.

Çalışmasını “Bir vefa duygusunun eseri” olarak sunan müellifin, Karaman müftülerinden Nakşi-Halidî meşayihinden Mehmed Kudsi Çakılcı hakkında kaleme aldığı bu çalışmasında, Şeyh Efendi'nin aile efradından aktarılan hatıralar önemli bir temel oluşturmaktadır. Eserde ilk olarak, “Nakşibendi/Hâlîdî tarikatının özellikle İç Anadolu Bölgesi'nde yayılmasında ve toplumun birçok farklı katmanına derin etkilerde bulunan bir kaynağa dönüşmesinde” kilit rol oynayan Muhammed Kudsi (Memiş) Efendi (Dedesi), Muhammed Bahâüddin Efendi (Amcası), Şeyh Halid Efendi (Babası) hakkında kısa bilgiler verilmektedir. Ardından özellikle meşihat arşivlerinin taranmasıyla ve torunlarıyla yapılan röportajlarla kaleme alınan Muhammed Kudsi Çakılcı'nın hayatı ele alınmaktadır. Bu bölümde kendisinin de müderrislik yaptığı Bekir Sami Paşa (Paşadaresi) medresesi hakkında malumat ve hatıralar da sunulmaktadır. Medrese sonrası yaşamı ve “Delibaş İsyanı”, “Firari yılları” “Yüz ellilikler ve Af” konularının da ele alındığı eser tasavvuf anlayışı, vefatı ve aile şeceresi ile hitama ermektedir.

70. Esseyid Abdülhakim Arvasî Hâl Tercümesi, Suat Ak (haz.), İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2014, 61+61 s.

Abdülhakim Arvasî'nin (1865-1943) hayatına dair birinci el kaynak olarak gösterebileceğimiz bu eser, Arvasî Efendi'nin Hüseyin Vassâf'ın *Sefinetü'l-Evliyâ* adlı eseri için kendisine yönelttiği sorulara mufassal olarak vermiş olduğu cevaplarını içermektedir. Eser, “... son birkaç sene içerisinde ‘şahsı ve hayatı’ hakkında hakikate uymayan, tahrif edilmiş bilgilerin, maalesef muayyen bir zümre tarafından neşri” sebebiyle bu hal tercümesinin şahsı arşivinden çıkarılarak yayımlandığını belirten torunu Hikmet Üçışık'ın takriz yazısıyla başlıyor. Hal tercümesinde, ailesi, zahir ilim tahsili ve icazet silsilesi, İstanbul hayatı, Kaşgari Dergâhı ve Şeyhliği, Hicaz seyahatleri hakkında hatırat türünde bilgilerin yanında kendisinin icazet aldığı Nakşibendiye, Kâdirîye, Sühreverdiye, Kübreviye, Çeştiye ve Üveysiye tarikat silsileleri verilmiştir. Eserin sonunda “Halifeleri kimdir?” sorusuna verdiği cevap

önemli bir konuya ışık tutmaktadır. Esere, Hattat Safî Efendi tarafından kaleme alınan *Hâl Tercümesi* nüshasının tıpkı basımı da eklenmiştir.

71. Salih Özdemir Ulaş, *Siyasal Kişiliğiyle Urfa Mebusu Şeyh Safvet Efendi-Mustafa Kemalettin Yetkin*, İstanbul: Güner Yayınları, 2014, 167 s.

“Hem Osmanlı Devleti’nin yıkılışına şahit olmuş ve bu süreçte Mebusan Meclisi’nde aktif roller almış hem de II. TBMM’de devlet, kurumsallaşırken kritik kanun ve yönetmenliklerin çıkışında, ulema kimliği ile önemli bir rol almış” olan Şeyh Safvet Efendi (1866-1950), Kâdirîye tarikatının Halisiyye kolunun kurucusu Abdurrahman Hâlis Tâlebânî’nin oğlu ve halifesi Şeyh Ali Talebânî’ye intisab ederek halifelik almıştır. Eser giriş ve beş bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Osmanlı’nın son dönemine bir bakış yapılmış, birinci bölümde (s. 33-42) Safvet Efendi’nin doğumu, tahsili, mesleki hayatı, eserleri ve çıkarmış olduğu *Tasavvuf* mecmuası hakkında bilgiler verilmiştir. Eserin diğer bölümlerinde I-III. Meclis-i Mebusanlar’da ve son olarak II. TBMM’de yapmış olduğu konuşmaları, siyasi faaliyetleri okuyucuya sunulmuştur. Özellikle halifelik kaldırılmasına yönelik vermiş olduğu teklif ve faaliyetleri de değerlendirilmiştir. Eserin “Ekler” bölümünde Şeyh Safvet’e ait fotoğraf ve belgeler yayımlanmıştır.

72. Lütî Alıcı, *Halvetîyye-Şabaniyye-Kuşadaviyye Mürşidi Ahmed Tâhir Maraşî Hayatı, Silsilesi, Veciz Söz ve Mektupları*, Kahramanmaraş: Noya Medya, 2015, 174+1 s.

Yaşar Alparslan’ın *Tasavvuf ve Halvetilik* hakkında bilgiler sunduğu uzun bir takdim yazısıyla başlayan eserde, Halvetî-Şâbâniyye tarikatı mürşitlerinden Ahmed Âmiş Efendi’ye intisabıyla seyr ü sülûkuna başlayan Ahmed Tahir Maraşî kaleme alınmıştır. İki kısma ayırmamız gereken eserin ilk kısmında, Ahmet Tâhir Maraşî ve feyz aldığı silsilesinin son dönem büyüklerinden (Kuşadalı İbrahim Efendi, Bosnavî Mehmed Tevfik Efendi, Niğdeli Bekir Efendi, Türbedâr Ahmed Âmiş Efendi, Kayserili Tevfik Efendi) bahsedilmekte ve hatıralar aktarılmaktadır. Ayrıca Halifesi Mustafa Özeren Efendi hakkında da malumat verilmekle birlikte ondan aktarılan hatıralar da okuyucuya sunulmaktadır. Bu bölüm Ahmed Tâhir Efendi’nin bazı hatıra ve veciz sözleri ile bitirilmektedir. Eserin diğer kısmında ise, Tahir Efendi’nin “sırlı kelâm-ı kibarları ile Ömer Lütî Toygar’a yazdığı mektupları” ihtiva eden Toygar tarafından hazırlanan “Muhabbet Üzerine” adlı eser bulunmaktadır. Mürşitleri İbrahim Halvetî ve Bosnalı Mehmed Tevfik gibi uzakta bulunan müntesiplerini mektupları ile irşad eden Tâhir Efendi’nin bu mektupları tasavvuf tarihi açısından da son derece kıymetlidir.

73. İhsan Şenocak, *İki Devrin Ulu Hocası: Ali Haydar Efendi, İstanbul: Hüküm Kitap, 2. Baskı, 2016, 199 s.*

Halidi Şeyhi Ahıskalı Ali Haydar Efendi'nin (1870-1960) hayatının kaleme alındığı bu eserde, Hâlidîlik hakkında kısa bir giriş yazısının ardından Ali Haydar Efendi'nin doğumu, ailesi, tahsil hayatı, tasavvufî hayatı (Şeyhi Ali Rıza Bezzaz Hazretleri ile tanışması; Abdülhakim Arvasi, Alvarlı Efe Hazretleri ile hatıraları; İsmet Efendi Tekkesi Hakkındaki Hatıralar), ilmî yönü (Te'lif-i Mesâil Heyeti Reisliği, Huzur Dersleri'nde Baş Muhatab Olması), İstiklal Mahkemesi Hatıraları, Halifesi Mahmud Efendi ile hatıralarına yer verilmiştir. Ayrıca Ek'ler kısmında Halifesi Mahmud Efendi'ye yazdığı mektup ve tüm ihvanına yazdığı manzum mektuplar da yayımlanmıştır.

74. Muhammed Emin Er, *Hatıralarım, haz: İbrahim Halil Er, Ankara: MGV Yayınları, 2016, 338 s.*

Naşki-Halidi meşayihinden Muhammed Emin Er Efendi'nin bu eserinin ağırlıklı olarak, “seyahatten muradımız Müslümanları görmek, ziyaret etmek, ne yapıyorlar durumları nasıldır, tesbitlerde bulunmaktı” kavli mucibince dünyanın dört bir yanına yapmış olduğu seyahatlerden hatıralar içerdiği görülmektedir. Muhammed Emin Er Efendi'nin kısa bir özgeçmişi ile başlayan eser, 12 bölümden oluşmaktadır. Çocukluğunun ele alındığı ilk bölümde (s. 21-28) Anne-Babasının yanında doğduğu çevre hakkında bilgiler yer almaktadır. “İlim Uğrunda” başlıklı ikinci bölümde (s. 29-54) genç yaşında başladığı medrese tahsili hakkında hatıraları bulunmaktadır. Hayatının ilk yurt dışı seyahatini yaptığı Suriye yıllarını anlatan üçüncü bölümde (s. 55-78) orada tedrisatından geçtiği Şeyh Ahmed Haznevi, Molla Abdülhalim, Şeyh Abdurrezzak, Şeyh Muhammed Sadaka gibi şahıslardan kalan anılarını aktarmaktadır. Eserin dördüncü bölümünde (s. 79-126) Türkiye'ye dönüş yaptıktan sonraki yıllarını ele alır. Evliliğinden ilk hac hatıralarına, Norşin şeyhlerinden ilmi icazetlerine ve son olarak da Şeyh Muhammed Said el-Cezeri'ye intisabıyla başlayan seyr u sülûkünü anlatmaktadır. Tarikat icazeti ve halifelîğinin verilmesini de içeren bu bahiste şeyhi hakkında malumatlar da vermektedir. Bediüzzaman Said Nursi'ye ayrılan beşinci bölümde (s. 127-148) kendisiyle hatıraları ve vefatı hakkında bilgiler bulunmaktadır. Avrupa, Pakistan, Hindistan, Afganistan, Mısır, Çin, Amerika, Kanada gibi birçok bölgeye yapmış olduğu seyahatlerini diğer bölümlerde, bu seyahatler sırasında görüştüğü Muhammed Hamidullah, Burhaneddin Rabbani, Gülbeddin Hikmetyar, Şeyh Abdülmüheymîn, Tevfik Yahya İslam gibi şahıslarla olan hatıraları da kaleme alınmaktadır. Ayrıca Afganistan'da mücahitlerle birlikte hareket ettiği cephelerden ve Pakistan Tebliğ Cemaati ile olan anılarından söz etmektedir. Mehmed Zahid Kotku, Mahmud Sami Ramazanoğlu, Mahmud Ustaosmanoğlu ve Muhammed Raşid Erol Efendilere dair kısa hatıralarına yer verilen on ikinci bölümün (s. 311-316) ardından eser,

Muhammed Emin Er'in hastane günlerine dair hatıralar ve son yolculuğuna dair bilgilerle hitama ermektedir.

75. Mustafa Kara, *Şemseddin Ulusoy Saklı Tarihin Muhafızı*, Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları, 2016, 112 s.

Mısırî Dergâhı'nın son postnişini Şemseddin Ulusoy hakkında kaleme alınan bu eserde, Şemseddin Efendi'yi hayatta iken tanıyan Hüseyin Vassâf, İbnülemin, Kâmil Kepecioğlu, Rüşen Yücer, Hikmet Turhan Daülioğlu gibi bazı dostlarının onunla ilgili hatıraları ve düşünceleri aktarılmaktadır. Ayrıca eserde Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun, vefatından sonra yayınlanan makalesi ve Can Ulusoy'un büyük dedesi ile ilgili hazırladığı doktora tezinden hareketle kaleme aldığı makalesi de okuyucuya sunulmaktadır. Metin görsellerle zenginleştirilmiştir.

76. Ekrem Buğra Ekinci, *Hayatı ve Hatıralarıyla Seyyid Abdülhakîm Arvâsî*, İstanbul: Arı Sanat, 2. Baskı, 2017, 711 s.

“Abdülhakîm Efendi'nin bizzat kaleme aldirdığı ve 1924 senesine kadar gelen hâl tercemesinden başka, bazı matbu ve gayri matbu eserleri ... Abdülhakîm Efendi'yi görenlerin, tanıyanların ve akrabasının beyanları ... Başbakanlık Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivi, Diyanet İşleri Reisliği arşivi, İstanbul Müftülüğü arşivi ve nüfus sicilleri arşivi” esas alınarak kaleme alınan hacimli eser dört bölümden oluşmaktadır. Arvâsi Efendi'nin (1865-1943) hâl tercümelerinin verildiği birinci kısımda (s.17-166), çocukluk yılları, Arvas yıllarına, Başkale yıllarına, İstanbul yıllarına, Kaşgari Dergâhına, Sultan Vahdeddin'e, Tekkelerin kapatılmasına, Cami derslerine, Menemen Olaylarına, İzmir ve Ankara yıllarına dair hatıralar yer almaktadır. Ayrıca bu bölümde vasiyetnamesi yayımlanmış ve kendisinin halifelik konusundaki düşüncesi ve Hüseyin Hilmi Işık'ın bu konudaki ifadelerine atıfta bulunulmuştur. Eserin ikinci kısmında (s.167-230) Abdülhakîm Arvâsî'nin ahlâki hususiyetleri üzerinde durulmuş ve “Kaşgârî Dergâh'ında Hayat” hakkında bilgi verilmiştir. “Seyyid Abdülhâkim Arvâsî'den Hâtıralar” başlığını taşıyan üçüncü kısımda (s. 231-436) kendisi hakkındaki menkıbelerle birlikte Hüseyin Hilmi Işık, Seyyid Taha Arvas, Mehmet Şekerci, Hâbil Bey, İlyas Ketenci, Mustafa Kanar, Necâti Çabar gibi şahısların hatıraları aktarılmıştır. Eserin Dördüncü ve son kısmında (s. 437-656) ise Arvâsi Efendi'nin ailesi hakkında malumat verilmektedir. Eserin “Ekler” kısmında Seyyid Fehim'e ait bazı mektuplar, Abdülhakim Arvasi'nin Kaşgârî Tekkesi'ne tayin edildiğine dair beratı, vasiyetnamesi ve mektupları gibi önemli belgelerin görüntüleri bulunmaktadır.

77. Harun Çetin, *Menemen Şehidi Şeyhü'l-Meşayih Muhammed Es'ad Erbilî*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2017, 176 s.

“Esad Efendi'nin çektiği çileli ömrü” okuyucularına aktarmaya çalışan Harun Çetin, Esad Efendi'nin hayatıyla başlamış olduğu eserine mürşidi Taha Hariri

hakkında verdiği malumatlarla devam etmiş ardından Hac hatıraları, İstanbul yılları ve Menemen Hadisesi hatıralarını okuyucuya sunmuştur. Esad Efendi'nin ailesi, halifeleri (Oğlu Mehmed Ali Efendi, Mahmud Sami Ramazanoğlu, Ali Yekta Efendi) ve diğer çevresi (Carl Vett) ile ilgili hatıraların da paylaşıldığı çalışmada ayrıca Esad Efendi'nin Tasavvuf'a dair düşünceleri de aktarılmıştır. Menemen Hadisesi ile ilgili mahkeme tutanakları, komisyon raporları da yayımlanmıştır. Eser, Esad Efendi'nin Hayat Kronolojisi ile bitmektedir.

78. Ethem Cebecioğlu – Vahit Göktaş, *Muhammed Es'ad Erbilî -rahmetullahi aleyh-*, İstanbul: Erkam Yayınları, 2018, 400 s.

“Dehâsından ziyâde şahsiyet bütünlüğü yönünden önemli bir kişilik olan, ... bozulmaya yüz tutmuş tekke ve zâviyelerin islâhı çalışmalarında, bir tarikat şeyhi olması ve tüm şeyhleri idare eden “meşâyih” reisi olması hasebiyle, gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmek istediği projeleriyle Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında toplumun kaderini etkileyecek tarihi bir rol” üstlenici olarak tanımlanan Muhammed Esad Erbilî Efendi'nin “cefasının biyografisi” olarak gösterilen bu eser, hakkında yazılmış en geniş çaplı biyografi-hatırat türü eser olduğunu söylememiz mümkündür. Dört bölüm halinde kaleme alınmış eserin ilk bölümünde (s. 25-166) hayatı ele alınmakla birlikte özel olarak Menemen Hadisesi ve Esad Efendi'nin yargılanmasına, oğlu Mehmed Ali Efendi'ye, Kelâmî Dergâh'ındaki Tefsir Dersleri ve Hafızlarına dair başlıklar da açılmıştır. Ayrıca bu bölümde Esad Efendi'nin tasavvufa intisabı, silsilesi, Abdülhamid er-Rifkânî'den aldığı Kâdirî icazetnamesini ibraz ile postnişinliğini yaptığı Kelâmî Dergâhı, Meclis-i Meşâyih reisliği, eserleri ve makaleleri hakkında bilgiler de bulunmaktadır. Eserin ikinci bölümünde (s. 167-294) eserlerinden hareketle görüşleri derlenip sunulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde (s. 295-392) çevresi ve hatıraları anlatılmakta, hayatından iktibas edilen menkabeler ele alınmaktadır. Nakşibendiye müridleri Tâhâ'l-Hakkârî ve Tâhâ'l-Harîrî hazretleri hakkındaki menkabelerin yanında Halifesi Mahmud Sami, Abdurrahman Gürses, Hasib Efendi, Alasonyalı Hacı Cemal Ögüt'den hatıralar aktarılmaktadır. Bu bölümde ayrıca Bediüzzaman'la tanışması ve Kelâmî Dergâhından kıymetli hatıralar anlatılmaktadır.

79. Necdet Tosun, *Mahmud Sami Ramazanoğlu*, Köln: Plural Publication, 2018, 122 s.

Necdet Tosun'un kaleminden çıkan çalışmada, Sami Efendi'nin hayatı, şahsiyeti, hatıralarla hayatından örnekler ve düşünce dünyası ele alınmış, eserleri hakkında bilgi verilmiş, sohbetlerinden seçmeler yapılmış ve son olarak vefatı ve hakkında söylenenler (Esad Erbilî, Mahir İz, Ali Yekta Efendi, Gönenli Mehmed Efendi, Ali Yakup Cenkçiler, Bekir Hâkî Efendi, Ahıskalı Ali Haydar Efendi, Süleyman Hilmi Tunahan, Muzaffer Ozak, Muhammed Harranî, Seyyid Şefik Arvasi, Necip Fazıl

Kısakürek, Kemal Edip Kürkçüoğlu, Mustafa Necati Bursalı, Ali Kemal Belviranlı ve Nuri Baş yazıya dökülmüştür.

80. İtir Hamzaj, Sâlih Niyâzî Dedebaba: Hacı Bektaş Velî Dergâhı Son Postnişini, İstanbul: Revak Kitabevi, 2019, 114 s.

Eser hakkında “Arnavut arşivlerinde bulduğu belgelerin, Cumhuriyet sonrası dedebabalık konusundaki kaosu aydınlatması bakımından mühim deliller olduğunu” belirten Kahraman Özkök, takdim yazısında, Bektaşilik ve özelde de Sâlih Niyazi Dedebaba, Ahmed Sırrı Dedebaba hakkında yanlış bilgiler veren ve kendilerinden babalık icazeti ve halifelik aldığını iddia eden Ali Naci Baykal’ın fikirlerini çürütmeye çalışmakta, “Bektaşiliği yeniden dizayn etmeye uğraştığını” belirttiği Bedri Noyan hakkında eleştirilerine yer vermektedir. 53 sayfalık uzun takdim yazısının ardından, Salih Niyazi Dedebaba’nın hayatının ele alındığı birinci bölümde (s. 1-70) hayatı, Anadolu yılları, Hacı Bektaş Veli Dergâhı’ndaki yılları, Dedebabalık dönemleri, tekkelerin kapatılması sonrasında gittiği Arnavutluk dönemleri ele alınmıştır. Eserin ikinci bölümünde (s. 70-92) Salih Niyazi Dedebaba’nın ardından Arnavutluk, Türkiye ve Mısır’da Dedebabalık’ın son durumları aktarılmıştır. Eserde Arnavutluk kaynakları kullanılması açısından zenginlik olduğu görülmektedir. Müellif, Dedebabalık ve halifelik konusundaki tartışmalardan dolayı eserin içerisine Efendi’den babalık icazeti alan şahısların isimleri (Hangi tekkenin dervişi, Hangi tekkeye baba olarak tayin edilmekte, Hangi dedelik teklif edilmekte, icazetname tarihi, hangi Baba’nın yerini aldığı bilgileriyle) tablo halinde verilmiştir. Ayrıca Salih Niyazi Dedebaba’dan Halife-Babalık icazeti alan şahısların isimleri, tekkeleri, nereye tayin edildikleri ve icazetnamelerinin tarihleri ile verildiği yerler, halife-baba olan kişinin müşidi ve rehberini içeren farklı bir tablo da eklenmiştir. Eser, Salih Niyazi Dedebaba’ya ve çevresine dair görselleri (şahsi koleksiyonlardan) içeren Ekler bölümü ile bitmektedir.

Not: İhsan Özkes’in Osman Hulusi Efendi hakkında hazırlamış olduğu eserin varlığından haberdar olmakla birlikte esere ulaşamamız dolayısıyla açıklamalı bibliyografyaya dahil edemedik. (İhsan Özkes, *es-Seyyid Osman Hulusi Efendi: Hayatı ve Eserleri*, Malatya, es-Seyyid Osman Hulusi Efendi Vakfı, 1991, 176 s.)

Cumhuriyet Devri Şeyhlerine Dair Hatırat-Biyografi Kitapları İçin Bir Bibliyografya Denemesi

Hasan YENİLMEZ

Özet

Cumhuriyet'in henüz ilk dönemlerinde (1925) tekkelerin kapatılmasına rağmen, tek partili yıllardan 60 darbesine, 1980 ihtilalinden günümüze değin tekke ve tarikatlar daima üzerinde durulan, tartışılan ve ilgiyle takip edilen önemli bir alan olmuştur. Bu nedenle tarikat geleneğinin mirasçıları olan şeyhlerin gerek kendi kalemlerinden çıkan gerekse yakın çevresi tarafından kendileri hakkında kaleme alınan hatırat ve biyografi türü eserlerin, bu alanın en önemli kaynak gruplarından birisini teşkil edeceği muhakkaktır. Lakin çalışmamızda görüleceği üzere Cumhuriyet tarihi boyunca -özellikle 1980'lere kadar- tarihi tecrübenin mirasçıları olan meşayihе dair hâtırat ve biyografi türü eserlerin azlığı oldukça düşündürücüdür. Çalışmamızda yaklaşık bir asırlık dönemde meşâyihе ait -tespit edip, ulaşabildiğimiz- 80 eser basım tarihleri esas alınarak bibliyografyaya dâhil edilmiş ve tanıtılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tekkeler, Tarikatlar, Şeyh, Meşayih, Hatırat.

A Bibliography for the Biographical Books and Memoirs on Sheikhs in the Republican Era

Hasan YENİLMEZ

Abstract

Despite the closure of the dervish lodges in the early days of the Republic (1925), they have remained as a widely debated and popular topic from the single-party period to the present day. In this context, the biographical works and memoirs on Sufi sheikhs, written by themselves or by others, have constituted some of the most important sources for illuminating this field. The scarcity of such works throughout the Republican period-especially until the 1980s-, however, is noticeable. This study has introduced 80 works falling under this genre, which have been listed on the basis of their dates of publication.

Keywords: Dervish Lodges, Sufi Orders, Sheikh, Memoir.

